

Ədalətsizliklə
ədaləti bərpa
etmək olmaz

Justice cannot be
restored through
acts of injustice

HEYDƏR ƏLİYEV

HÜQUQ VƏ QANUN

JUSTICE AND LAW

ПРАВО И ЗАКОН

10 may
Heydər Əliyev

102 28 aprel
Zərifə Əliyeva

- Heydər Əliyevin hüquqi dövlət quruculuğunda mətbuata verdiyi dəyər
- Həsən Mirzəyev zirvəsi

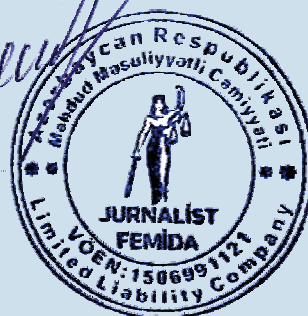

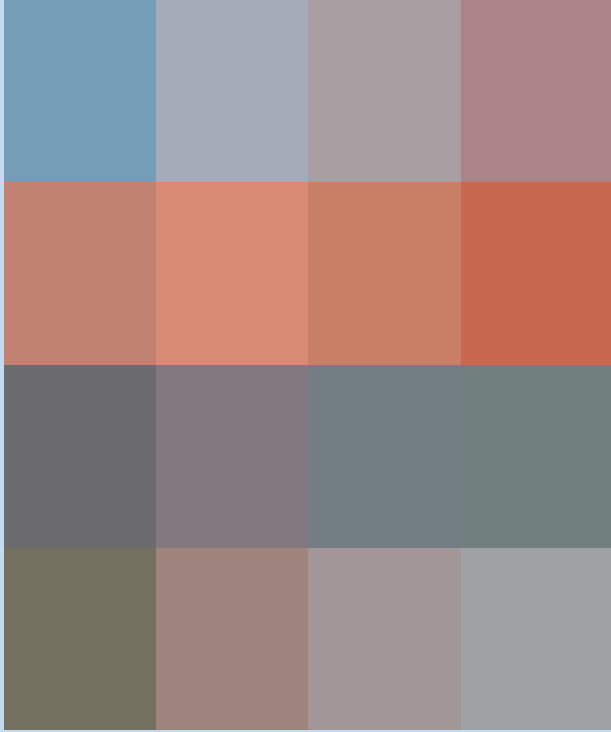
SƏDAQƏT ANDI

Heydər Əliyev dəyərləri müasir dünyamızda nəciblik və əxlaqın, dövlətə və dövlətçiliyə, insana və insanlığa hörmət və məhəbbətin, sədaqətin mənbəyidir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideyaları, Prezidentimiz İlham Əliyevin dinamik siyasəti, hüquq və qanunların aliliyi fəaliyyət proqramımız olacaqdır. Bu meyarla qarşı olanlar rəqibimiz və hədəfimiz, tərəfdarlar dostumuz və partnyorumuz olacaqdır. Rəqib və hədəf, həmçinin məsləkdaşlıq bu meyarla müəyyənləşəcək.

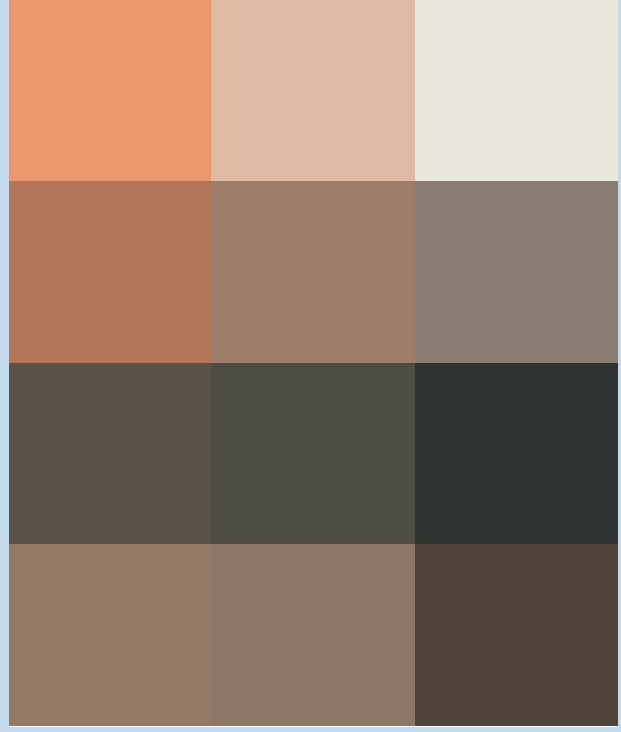
İmza:

HEYDƏR ƏLİYEV:

- Dövlət xalqındır, xalq üçündür, millət üçündür.
- Mən həyatda yaradanıma, zəhmətimə və bir də xalqıma arxalanmışam.
- İndi biz müstəqil dövlətik, öz respublikamızın, öz taleyimizin sahibiyik, xalqımızın bu günü və gələcəyi üçün cavabdehik.

İLHAM ƏLİYEV:

- "Məmur xalqın xidmətçisidir, vətəndaşa xidmət, kömək göstərməlidir, yekəxanəliq etməməlidir. Hansısa qanunsuz tələb irəli sürməməlidir. Özünü təvazökar aparmalıdır. Özü və ailə üzvləri nümunə olmalıdır. Rüşvətxorluqla, soyğunçuluqla məşğul olmamalıdır. Məmur, bax, belə olmalıdır, dediyim kimi. Mən hər bir dövlət məmurunu ya icra başçısı, ya başqa vəzifəyə təyin edəndə göstəriş verirəm ki, get insanlara qulluq et, xidmət göstər, dövlətə xidmət et, təmiz işlə. Amma əfsuslar olsun ki, bəziləri nəticə çıxarmırlar. Onların da cəzası verilir və veriləcək."

İNSAN HÜQUQU HÜQUQUN ALİLİYİ İLƏ QORUNMALIDIR

*(BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən 1948-ci ildə qəbul olunmuş
"Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi"nin priambulasından)*

HÜQUQ VƏ QANUN

№2 / 2025

**ictimai-siyasi, analitik,
praktik jurnal**

Təsisçi:
"Jurnalist Femida" MMC
(hüquq və mətbuat
xidməti)

Redaksiya heyəti:
Namik Əhmədov
Məhəbbət Dəmirçiyeva
Etibar Əliyev
Xanlar Bayramzadə
Fatimə Hüseynova

Baş redaktor:
Fəxrəddin Ağamirzəyev

Məsul katib:
Təranə Tofiqqızı

Direktor:
Məhəmməd Ağamirzəyev

Texniki redaktor:
Kamal Ələsgərov

Kompüter tərtibatçısı:
Cəfər Kərimov

Qeydiyyat № B306E612E22423

Əlaqə Telefonu:
(+994) 55 732 76 66
huquqveqanunjurnali@gmail.com
www.huquqveqanun.com

MÜNDƏRİCAT

Heydər Əliyev - 102	3
<i>Fəxrəddin Ağamirzəyev -</i> Heydər Əliyevin hüquqi dövlət quruculuğunda mətbuata verdiyi dəyər	5
Heydər Əliyevin nitqindən - "Naxçıvan məni qucaqladı, bağrına basdı"	11
Zərifə Əliyeva - 102 Ana - İftixar mənbəyi	24
<i>Redaksiyadan-</i> Heydər Əliyev irsini öyrənək	27
<i>Redaksiyadan -</i> NƏRİMANOV RAYONU 193 SAYLI MƏKTƏBİN 5-Cİ SİNİF ŞAĞİRDİ AĞAMİRZƏYEV FƏRİDİN RESPUBLİKANIN BÜTÜN UŞAQLARINA MÜRACİƏTİ	29
<i>Azərbaycan Respublikası adından</i> AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI <i>Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin</i> <i>15-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair</i>	31
<i>Azərbaycan Respublikası adından</i> AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI <i>Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının</i> <i>17-ci maddəsinin I hissəsi baxımından Azərbaycan</i> <i>Respublikası Mülki Məcəlləsinin 673.1.2 və 673.3-cü</i> <i>maddələrinin şərh edilməsinə dair</i>	36
<i>Korifeylər</i> Həsən Mirzəyev zirvəsi	44
Umummilli lider Heydər Əliyevin aforizmləri, müdrək kəlamları	48
Hüquqa aid müdrək kəlamlar	48

Heydər Əliyev: 102

Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1923-cü ilin may ayının 10-da Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan şəhərində anadan olub.

1939-cu ildə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti) memarlıq fakültəsinə daxil olub, lakin İkinci Dünya müharibəsinin başlanması ona təhsilini başa çatdırmağa imkan verməyib.

Heydər Əliyev 1941-1944-cü illərdə əvvəlcə Naxçıvan Muxtar Respublikası Xalq Daxili İşlər Komissarlığında arxiv şöbəsinin məxfi hissəsinin müdiri, sonra isə Naxçıvan MSSR Xalq Komissarları Sovetində ümumi şöbənin müdiri vəzifələrində işləyib.

1944-cü ilin may ayında dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işə göndərilib.

1949-1950-ci illərdə SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin Leninqraddakı (indiki Sankt-Peterburq) Rəhbər Kadrların Hazırlığı Məktəbində təhsil aldıqdan sonra, 1950-ci ildə Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində bölmə rəisi təyin edilib.

1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) tarix fakültəsinin qiyabi şöbəsini bitirib.

1958-ci ildə Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin əks-kəşfiyyat şöbəsinin rəisi, 1964-cü ildə DTK-nın sədr müavini təyin edilib.

1966-cı ildə Moskvada DTK-nın F.E.Dzerjinski adına Ali Məktəbinin rəhbər heyətin təkmilləşdirilməsi kurslarını müvəffəqiyyətlə bitirib.

1967-ci ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi-

nin sədri vəzifəsinə təyin edilib və həmin ildə ona general-mayor rütbəsi verilib.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyulun 14-də keçirilmiş plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilib.

Heydər Əliyev 22 il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və SSRİ Ali Sovetinin deputatı olub. 1974-1979-cu illərdə isə SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin sədr müavini vəzifəsini tutub.

1976-cı ildə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvlüyünə namizəd, 1982-ci ilin dekabrında isə Siyasi Büronun üzvü seçilən Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilib. Bu vəzifədə işləyərkən Heydər Əliyev SSRİ-nin iqtisadi, sosial və mədəni həyatının ən mühüm sahələrinə rəhbərlik edib.

Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz olaraq tutduğu vəzifələrdən istefa verib.

Heydər Əliyev 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə əlaqədar, yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində bəyanatla çıxış edərək, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayətin təşkilatçıları və icraçılarının cəzalandırılmasını tələb edib. O, Qarabağda yaranmış kəskin münaqişəli vəziyyətlə bağlı SSRİ rəhbərliyinin ikiüzlü siyasətinə etiraz əlaməti olaraq, 1991-ci ilin iyulunda Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarını tərk edib.

1990-cı il iyulun 20-də Bakıya qayıdan Heydər Əliyev iki gün sonra Naxçıvana yola düşüb, həmin ildə də Azərbaycan SSR xalq deputatı və Naxçıvan MSSR xalq deputatı seçilib.

1991-ci il sentyabrın 3-də Heydər Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin

sədri seçilib və müvafiq qanunvericiliyə əsasən həm də Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini olub. Bu vəzifədə o, 1993-cü ilə kimi çalışıb.

Heydər Əliyev 1992-ci il noyabrın 21-də Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan şəhərində keçirilmiş təsis konfransında partiyanın sədri seçilib.

1993-cü ilin may-iyun aylarında ölkədə vətəndaş müharibəsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandığına görə, Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbini irəli sürüb və ölkənin o dövrlük rəhbərliyi onu Bakıya dəvət etməyə məcbur olub.

Heydər Əliyev 1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçilib, iyunun 24-dən isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başlayıb.

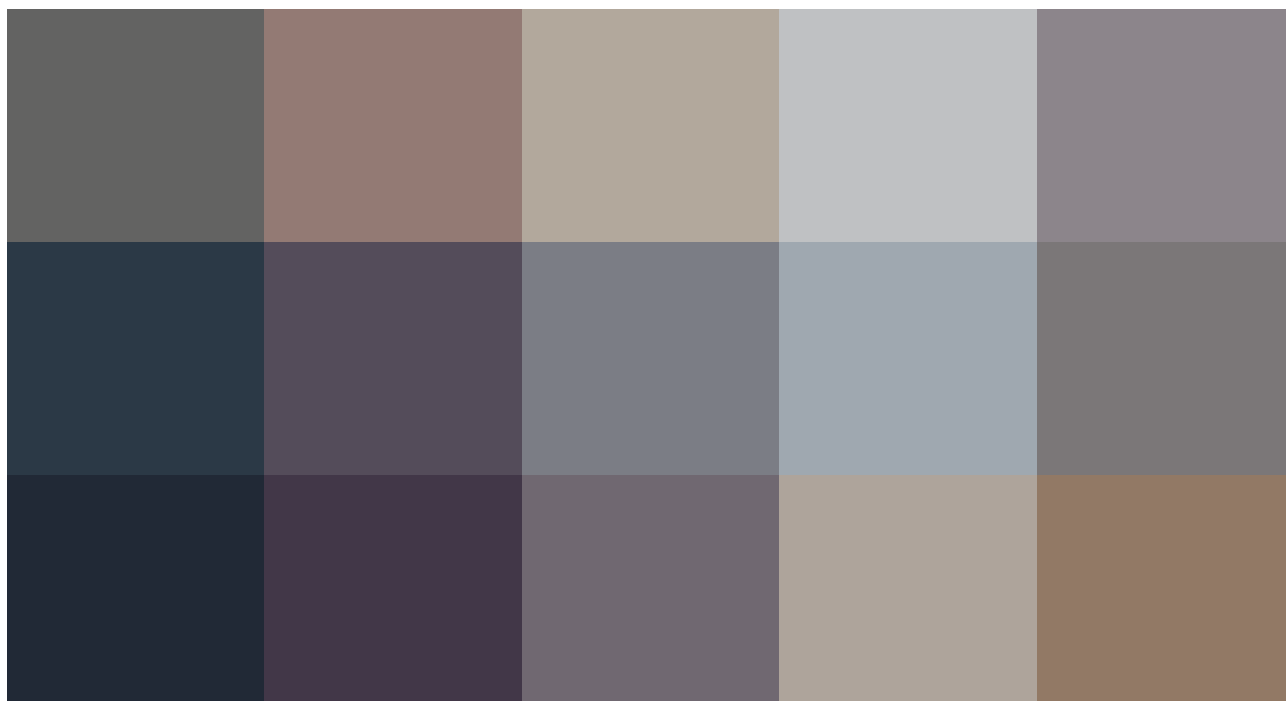
1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilib.

O, 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə səslerin 76,1 faizini toplayaraq, yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilib.

2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilən prezident seçkilərində namizədliyinin irəli sürülməsinə razılıq vermiş Heydər Əliyev səhhətində yaranmış problemlərlə əlaqədar namizədliyini İlham Əliyevin xeyrinə geri götürüb.

2003-cü il dekabrın 12-də Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend Klinikasında vəfat edib və dekabrın 15-də Bakıda, Fəxri xiyabanda dəfn olunub.

Heydər Əliyev beş dəfə keçmiş SSRİ-nin Lenin ordeni ilə, Qırmızı Ulduz ordeni və çoxsaylı medallarla təltif edilib, iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına, həmçinin müxtəlif ölkələrin ali mükafatlarına, nüfuzlu ali məktəblərin fəxri adlarına layiq görülüb.

Heydər Əliyevin hüquqi dövlət quruculuğunda mətbuata verdiyi dəyər

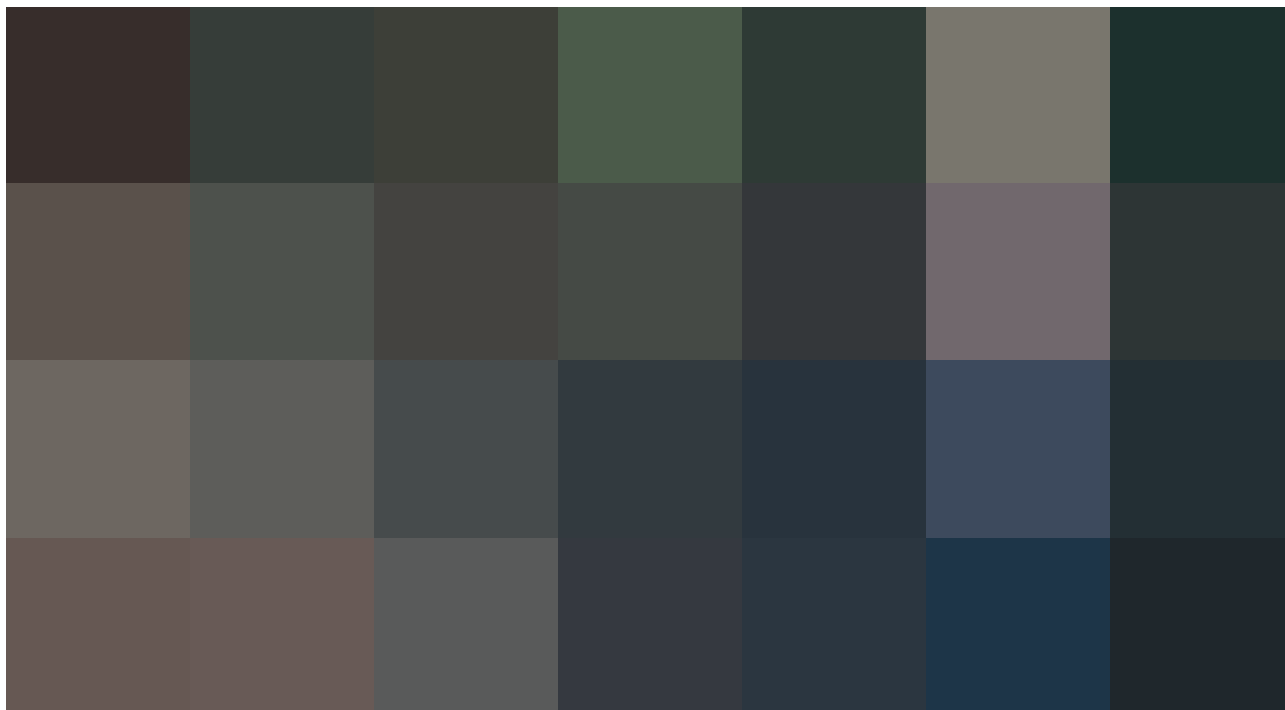
Kütləvi informasiya vasitələrinin ictimai-siyasi şüurun inkişafında, istiqamətləndirilməsində, formalaşmasında rolu danılmazdır. Bu gerçəkliyi dəyərləndirən dahi Heydər Əliyev Azərbaycanın hüquqi dövlət quruculuğunda kütləvi informasiya vasitələrinin gücündən geniş istifadə etmişdir. Heydər Əliyev hər zaman mətbuatın cəmiyyətə təsir gücünü yüksək qiymətləndirib, mətbuat və söz azadlığı, kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirib.

Heydər Əliyevin bütün fəaliyyət dövrü müasir Azərbaycanın, milli dövlətçiliyin qurulması, inkişafı və möhkəmlənməsi tarixidir. Azərbaycanın zəngin tarixi, mütərəqqi ənənələri olan milli mətbuatının təşəkkül tapmasında da Heydər Əliyevin töhfələri misilsizdir.

28 may 1918-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyini qazanmasında milli mətbuatın da

mühüm rolu olmuşdur. Cümhuriyyət dövrü mətbuatının fəaliyyəti Həsən bəy Zərdabının, "Əkinçi"nin ideya və prinsiplərinin reallaşmasının yeni və çox mühüm mərhələsi olmuşdur. Təəssüflər olsun ki, bu mərhələnin ömrü çox az oldu.

Ötən əsrin Cümhuriyyət dövründən sonrakı 70 ildən artıq dövrü sovet mətbuatının fəaliyyət göstərdiyi illərə təsadüf edir. Lakin

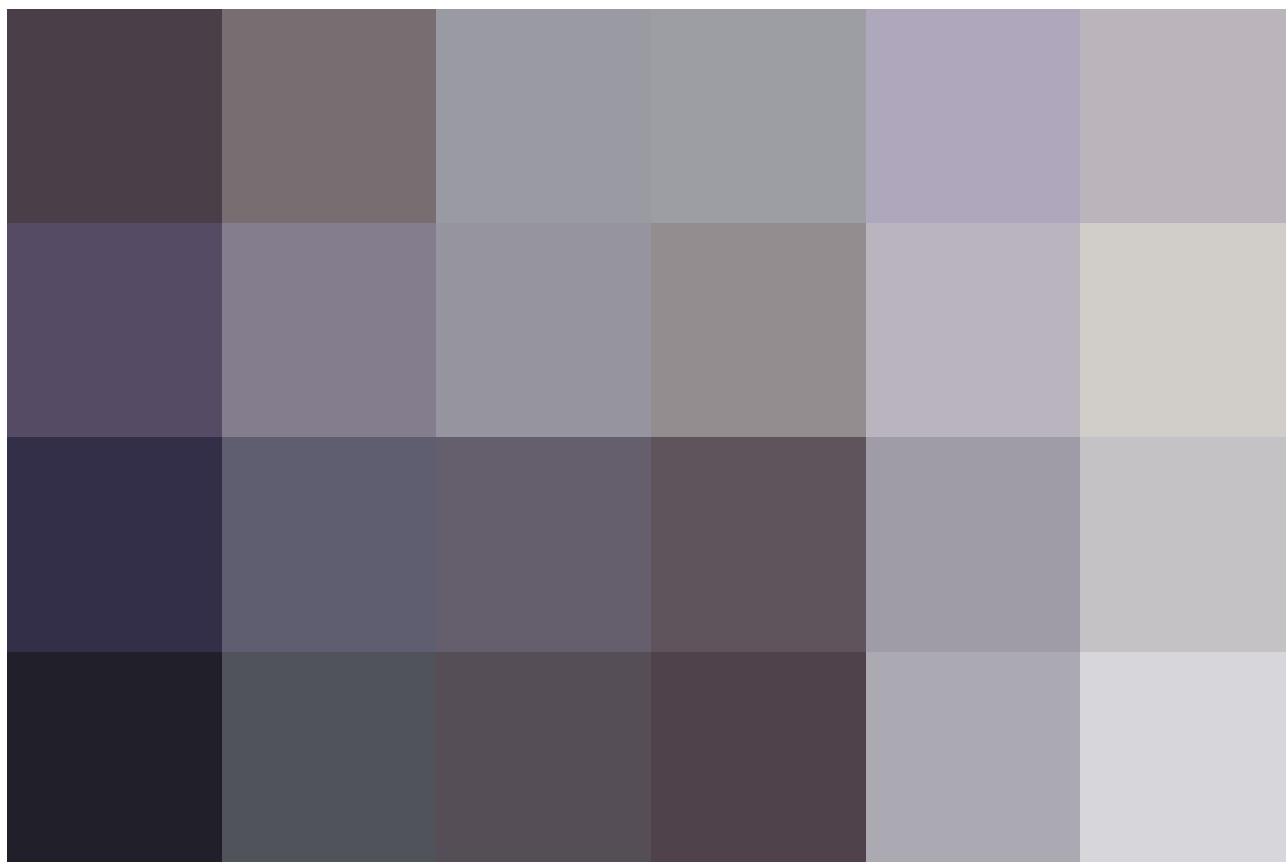

bu dövrün də mətbuatımızın inkişafında xüsusi yeri vardır. Həmin illərdə qəzet və jurnalların şəbəkəsi genişlənməmiş, mətbuat kütləvi informasiya vasitələrinin yeni növləri hesabına zənginləşmişdir. Mətbuat əsasən partiyalı olsa da, vətənsəvər jurnalistlərimiz öz qələm və zehniyyətləri ilə daim xalqın xidmətində olmuşlar. Bu yolda bəzən təqiblərə məruz qalsalar da, mübarizələrini davam etdirmişlər.

Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra 1919-cu ildən "Kommunist" qəzeti, elə həmin ildən "Azərbaycan gəncləri", "Molodyoj Azerbaydjana" qəzetləri, 1934-cü ildən "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, 1958-ci ildən "Bakı", "Baku" qəzetləri və sair çoxsaylı və müxtəlif profilli qəzet-jurnallar nəşr olunmağa başlamışdır. Həmin mətbuat orqanlarında əsasən kommunist ideologiyası ilə bağlı məsələlərə üstünlük verilsə də respublikamızın iqtisadi, elmi, mədəni, sosial inkişafı ilə əlaqədar problemlər də öz əksini tapır-

dı. Xalqın həyatının işıqlandırılmasında, ideoloji maneələrə baxmayaraq, mətbuat səhifələrində müxalif, vətənpərvər ruhlu məqalələr dərc edən mətbuat orqanlarının milli şüurun və özünüdərkini formalaşdırılmasında böyük rolu olmuşdur. Azərbaycan mətbuatı Sovet hakimiyyəti illərində kommunist ideologiyasının ciddi təsiri altında fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq o, öz milli varlığını qoruyub saxlamağa çalışmış, respublikamızın ictimai-siyasi həyatında fəal rol oynamışdır. Elə həmin dövrdə teleradio jurnalistikası təşəkkül tapmış, mətbuatımızın əhatə dairəsi və ifadə vasitələri genişlənməmişdir.

1936-1940-cı illərdə dövrün bir çox ən aparıcı şəxsiyyətləri, mütərəqqi fikir sahibləri məhv edildilər. Sovet rejiminin senzura siyasəti milli mətbuat ənənəsinin inkişafını dayandırsa da, peşəkarlıq baxımından bu sahədə müəyyən uğurlar qazanıldı. 1969-cu ilin 14 iyulunda Heydər Əliyevin Azərbaycanın Kommunist Partiyası Mərkəzi Komi-

təsinin birinci katibi təyin olunması respublikada - başqa sahələr kimi, mətbuatın inkişafında da əsaslı dönüş yaratdı. 1978-ci ildə qəbul olunan Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyasında dahi rəhbər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə dövlət dilinin Azərbaycan dili kimi təsbit olunması ana dilimizdə çap olunan qəzetlərin daha da inkişafına, milli mətbuatın təkmilləşməsinə yol açdı.

1991-ci ildə əldə olunan müstəqilliklə bərabər səriştəsiz şəxslərin ölkə rəhbərliyinə gəlməsi, ölkədə qeyri-sabit vəziyyətin yaranması mətbuatın inkişafına da maneələr törədirdi. Həmin vaxtlarda hakimiyyətin jurnalistikaya, jurnalistlərə münasibəti qüsurlu və yaramaz idi. Jurnalistlərə qarşı özbaşnalıq həddini aşmışdı. Heydər Əliyev tərəfindən formalaşdırılan milli mətbuat ənənələri məhv edilirdi. Əsl mətbuata və mətbuat işçi-

lərinin nüfuzuna zərbə vuran, etimadınakölgə salan "reket jurnalistikası"nın əsasında həmin dövrdən qoyulmuşdur.

1992-ci ildə yaradılan hərbi senzura mətbuatın vəziyyətini daha da pisləşdirdi, söz azadlığını məhdudlaşdırdı. Milli maraqlar məhv edilməyə, həqiqətlər xalqdan gizlədilməyə başlandı. 1993-cü ilin aprel ayında senzuranın tətbiqinin miqyasının genişləndirilməsi və bütün informasiya yayımını əhatə etməsi haqqında verilən sərəncam məlumat azadlığına, jurnalistlərin sərbəst məlumat əldə etmək və yaymaqla bağlı peşə fəaliyyətinə çox ciddi əngəllər yaratdı.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın təkidi və tələbi ilə yəni siyasi hakimiyyətə qayıtması bütün sahələrdə olduğu kimi, mətbuatın da inkişafında mühüm dəyişikliklərə səbəb oldu.

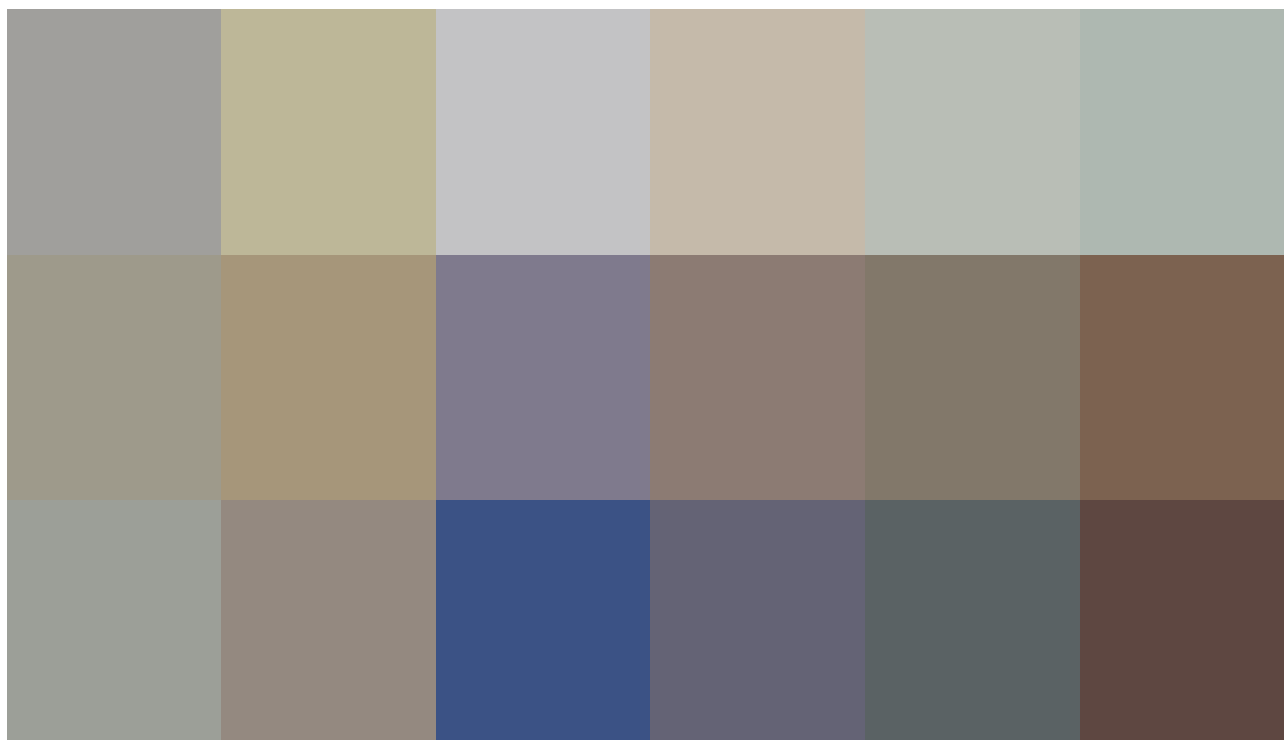
Dahi siyasi xadim Heydər Əliyev ölkədə hüquqi dövlətin qurulması üçün söz azadlığını ən vacib amillərdən hesab edirdi. Söz azadlığını, hüquqi dövlətin qurulmasını çox vacib sayan Heydər Əliyev jurnalistlərə müraciətində deyirdi: "İndi yeni tarix başlanmışdır. Yeni tarix Azərbaycanın müstəqilliyi ilə əlaqədar olan tarixdir. Yeni jurnalistlər nəsli gəldi. Bu da çox gözəldir. Ancaq həm keçmişdən qalanlar, həm də yeni gələnlər - hamısı çalışmalıdır ki, bizim informasiya orqanlarını, mətbuatı, qəzetlərimizi cazibədar etsinlər. Sensasiyalı materiallar verməklə yox, həqiqəti açıq-aydın aşkara çıxarmaqla..."

Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyin yaradılması, vətəndaşların təhlükəsizliyinin təmini, sosial-iqtisadi problemlərin həlli, söz, fikir azadlığının qorunması sahəsində əsaslı irəliləyişlərə şərait yaratdı. Mətbuat orqan-

larının azad fəaliyyətinə yaradılan şərait, qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində görülmən tədbirlər, senzuranın aradan qaldırılması ölkədə fikir plüralizminin genişləndirilməsinə yol açdı.

Tarixdə heç bir ölkə rəhbəri mətbuatın, jurnalistikanın, söz azadlığının, plüralizmin inkişafı üçün Heydər Əliyev qədər çox Qanun təşəbbüsçüsü, Fərman, Sərəncam müəllifi olmayıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyaya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsilə (referendumda) qəbul edilmiş, 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 50-ci maddəsi "Mətbuat azadlığı" adlanır. Həmin maddədə göstərilir ki,

- I. Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.
- II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.
- III. Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafelərinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir.

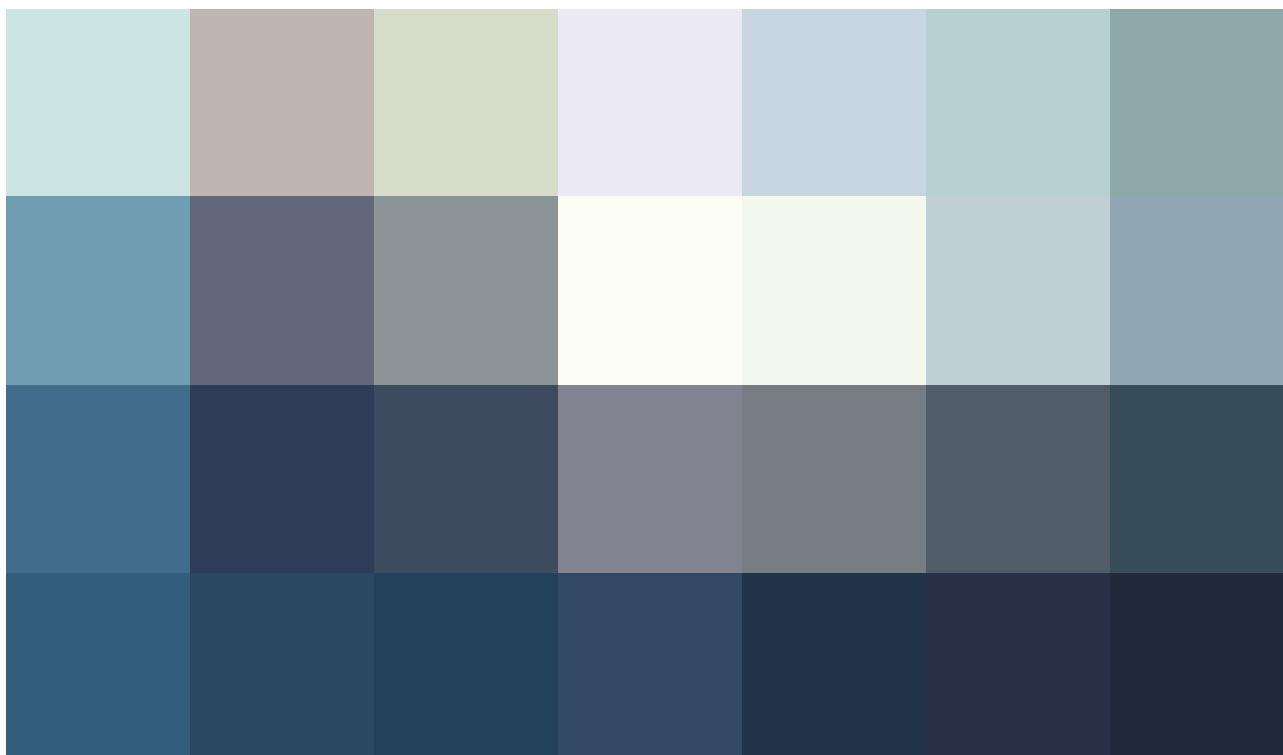
Məhz Heydər Əliyevin xidmətidir ki, həmin dövrdən Azərbaycanda demokratik, plüralist mətbuat formalaşmağa, onun hüquqi normativ bazası yaradılmağa, fikir və məlumat azadlığı təmin edilməyə başladı. Mətbuatın inkişafına əngəl olan senzuranın aradan qaldırılması, qanunvericiliyin inkişaf etmiş beynəlxalq standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi, maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi və mətbuata çoxsaylı güzəştlərin tətbiq

edilməsi mətbuata, jurnalistə münasibətin əyani sübutu idi.

1998-ci ildə imzalanan "Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" Fərman ölkə mətbuatının inkişaf tarixində mühüm hadisə olmuşdur. Bu Fərmanla Mətbuatda və digər Kütləvi İnformasiya Vasitələrində Dövlət Sirlərini Mühafizə edən Baş İdarə ləğv edildi, hərbi senzura yaradılması haqqında 16 aprel 1992-ci il tarixli fərman və bütün informasiya yayımı üzərində nəzarət tətbiq edilməsi ilə bağlı 15 aprel 1993-cü il tarixli sərəncam qüvvədən düşdü.

1999-cu ilin axırlarında "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında" yeni qanun qəbul olundu. Azərbaycanda mətbuatın inkişafına mane olan əngəllərin aradan qaldırılmasına xidmət edən bu Qanun mətbuatda demokratik prinsiplərin möhkəmləndirilməsinə səbəb oldu.

2000-ci ilin mart ayının 6-sında dahi siyasi xadim Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə

"2000-2001-ci illərdə kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki şəraitinin yaxşılaşdırılması üzrə tədbirlər Proqramı" təsdiq edildi. Mətbuat və İnformasiya Nazirliyi ləğv edildi, Milli Mətbuat, Teleradio və İnternet Şurası yaradıldı. 2001-ci ildə kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri ilə görüşündə Ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Biz mətbuat haqqında bir neçə ciddi addım atmışıq: söz azadlığının, mətbuat azadlığının təmin olunması, senzuranın aradan qaldırılması, bütün mətbuat orqanlarına sərbəstlik verilməsi. Əgər bu gün hansısa yeni bir şey varsa, biz onu edirik və edəcəyik".

1993-2003-cü illərdə Heydər Əliyevin bir sıra qəzetlərin "Azərbaycan" nəşriyyatına olan borclarını dondurmaq və sonradan bu borcları ləğv etməklə bağlı sərəncamları mətbuatın inkişafına yeni bir stimul, böyük təkan oldu. Ulu Öndərin KİV rəhbərləri ilə, jurnalistlərlə keçirdiyi çoxsaylı səmimi görüşləri, onlara tövsiyələri jurnalistlərin əhval-ruhiyəsini yüksəldir, iş potensiallarını ar-

tırırdı. Bundan başqa, Ulu Öndər şəxsi təşəbbüsüylə jurnalistlərlə, qəzetlərin baş redaktorlarıyla görüşlər keçirməklə cəmiyyətdə jurnalistlərə münasibətin formalaşmasında mühüm rol oynadı. 2002-2003-cü illərdə Heydər Əliyev "Jurnalistlərin dostu" adına layiq görüldü.

Artıq 22 ildir ki, beynəlxalq arenada siyasi lider olaraq böyük nüfuz qazanmış Prezident İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda azad və demokratik mətbuatın inkişafı sahəsində müəyyən etdiyi siyasi kursu uğurla davam etdirir. Xalqımızın qabaqcıl və mütərəqqi ənənələri, tarixi-millî xüsusiyyətləri qorunmaqla mətbuatımızın inkişaf etməsinə çalışan Prezident İlham Əliyev söz və mətbuat azadlığını demokratiyanın fundamental şərti hesab edir. Məhz bu əqidə ilə də siyasətini həyata keçirməkdədir.

*Fəxrəddin Ağamirzəyev,
Jurnalist - hüquqşünas*

"Naxçıvan məni qucaqladı, bəğrinə basdı"

Naxçıvan Muxtar Respublikası İctimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi - 30 oktyabr 1996-cı il

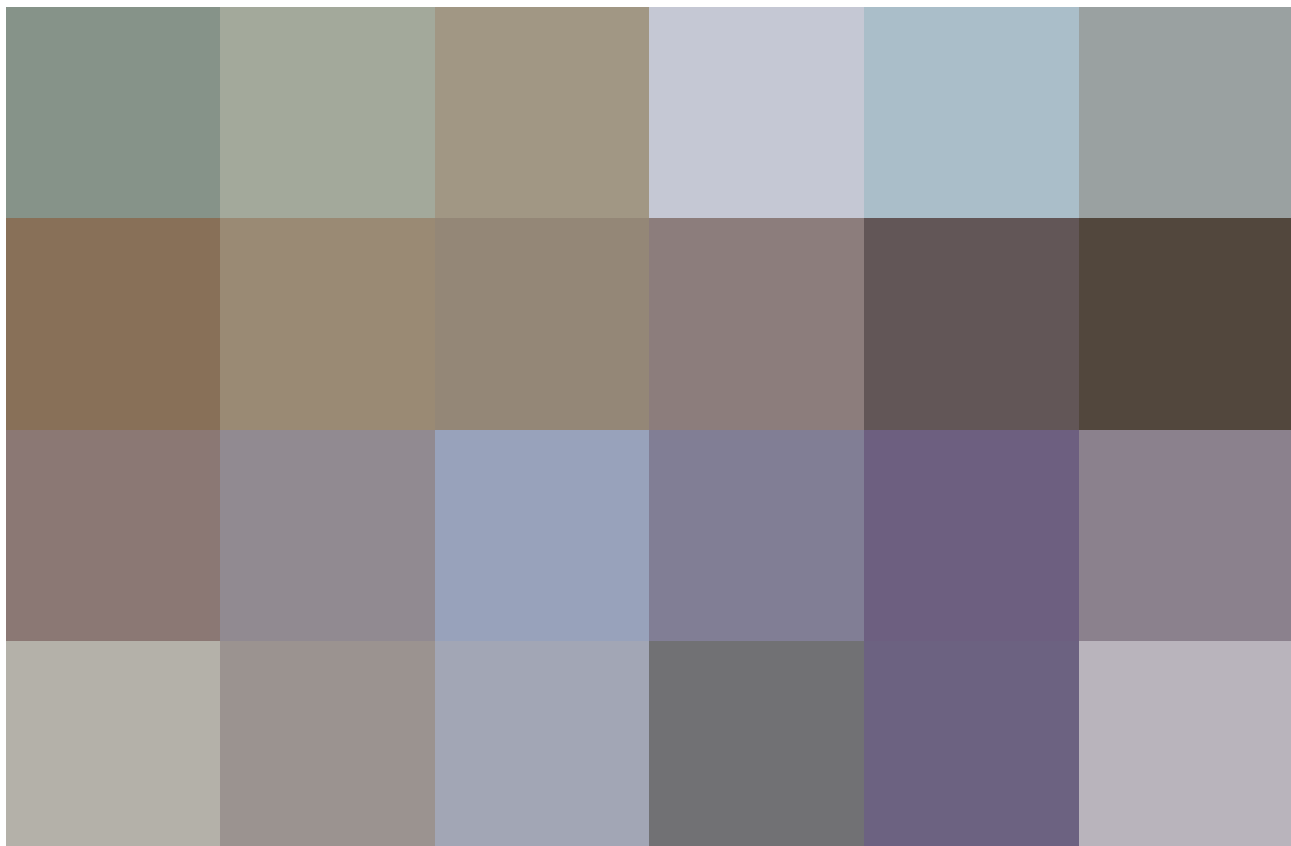
Əziz həmvətənlər, əziz bacılar, qardaşlar, əziz dostlar, əziz xanımlar və cənablar!

Mən sizi və sizin simanızda Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün vətəndaşlarını, sakinlərini səmimi qəlbdən salamlayıram və mənim üçün əziz, doğma olan Naxçıvan torpağında bu günlər yenidən olmağımdan çox məmnun qaldığımı bildirirəm.

Dünən də, bu gün də bizim çox səmərəli, eyni zamanda çox ehtiraslı, qızgın, çox sevincli görüşlərimiz olubdur. Mən sevinirəm ki, böyük bir fasilədən sonra yenə də Naxçıvanda yam. Görürəm, siz də sevinirsiniz ki, mən Naxçıvana gəlmişəm, sizinlə birlikdəyəm. Siz

mənim üçün doğmasınız və şübhə etmirəm ki, mən də sizin üçün doğmayam. Öz hədsiz sevincimi sizə çatdırmaq istəyirəm. Sizə olan sevgimi, məhəbbətimi sizə çatdırmaq istəyirəm. Sizi və bütün Naxçıvan camaatını qucaqlayıram, öpürəm, sizə öz təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm.

Dünən biz Azərbaycan xalqının böyük yazıçısı, şairi, dramaturqu, alimi, filosofu Hüseyn Cavidin xatirəsini yad etdik, onun məzarı üzərində tikilmiş məqbərənin təntənəli açılışı mərasimində iştirak etdik. Böyük bir mədəniyyət, elm bayramı keçirdik. Bu, tək bizim, yəni bu raya toplaşanların deyil, bütün Azərbaycan

xalqının, vətəndaşlarının bayramıdır. Dünən bu bayram Naxçıvan Muxtar Respublikası əhalisinin, demək olar ki, hamısını ayağa qaldırmışdı. Küçələrdə, meydanlarda, Hüseyn Cavidin məqbərəsinin ətrafında on minlərlə, yüz minlərlə insan toplaşmışdı. Hamısı bayram əhval-ruhiyyəsində, sevinc içində, iftixar hissi ilə bir-birini təbrik edirdi.

Bu, mənim üçün böyük bayram idi, çünki, dünən də dedim, bu gün də deyirəm, vaxtilə, on dörd il bundan öncə qəbul etdiyim qərarın həyata keçirilməsinə nail ola bildim. Bu, mənim üçün böyük təsəlli, böyük mənəvi bayramdır.

Bu gün siz mənim haqqımda, sizinlə bərabər Naxçıvanda yaşadığım dövr haqqında, birlikdə işlədiyimiz, çalışdığımız dövr haqqında çox xoş sözlər dediniz və mənə olan hislərini bildirdiniz. 1990-1993-cü illərdə Naxçıvanda keçirdiyim dövr mənim böyük həyatımda həqiqətən xüsusi yer tutur. Deyə bilərəm ki, bu, mənim üçün ən əziz və ən hörmətli illər-dəndir.

Mən bu torpaqda doğulmuşam, burada təhsil almışam, buradan həyata addımlamışam, daim bu torpaqla bağlı olmuşam. Bütün dövrlərdə bu doğma torpağıma xidmət etmək üçün əlimdən gələni etmişəm. Ancaq 1990-cı ildə mən yenidən Naxçıvana gəldiyim zaman və üç il müddətində bir yerdə yaşadığımız, işlədiyimiz zaman bu torpağa olan minnətdarlığım qat-qat artdı.

Şübhəsiz ki, o illər biz sizinlə birlikdə Naxçıvanın ağır dövrünü yaşadığımız və Naxçıvanı böyük təhlükələrdən, bəlkə də böyük faciələrdən birlikdə xilas etdik. Bu, hamımızın birlikdə tarixi nailiyyətimizdir. Mən sizinlə bir idim, siz də mənimlə bir idiniz və bizim bu birliyimiz, dəyanətimiz, dözümlüyümüz, fədakarlığımız Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhalisini o ağır dövrdən, demək olar ki, müvəffəqiyyətlə keçirdi. O dövr böyük sınaq dövrü oldu, naxçıvanlıların böyük bir sınaqdan keçməsi dövrü oldu, insanların öz torpağına, vətəninə sədaqətinin sınaqdan keçməsi oldu. Mə-

nim üçün sınaq dövrü oldu və sizin üçün də sınaq dövrü oldu. Biz bu sınaqdan çox böyük şərfəflə çıxdıq.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının həyatında bu gün də böyük problemlər, çətinliklər var. Ancaq o illərə nisbətən indi demək olar ki, vəziyyət tamamilə dəyişibdir. Sadəcə, bir məsələni yada salmaq istəyirəm. Bu gözəl sarayı biz 70-ci illərdə böyük həvəslə tikdik. Naxçıvanda çox binalar - həm istehsal müəssisələri, həm də mədəniyyət, elm, təhsil ocaqları, yaşayış binaları tikilirdi və biz buna böyük qayğı göstərirdik. Ancaq mən çox istəyirdim ki, Naxçıvanda yaraşıqlı, ona layiq bir mədəniyyət sarayı olsun. Bunu da etdik. 1990-cı ildə Naxçıvana qayıdanda maraqlandım ki, bu saray nə vəziyyətdədir. Dedilər ki, sarayın qapısı bağlıdır, oraya getmək də, gəlmək də mümkün deyildir, indi saraya kim gedəcək? İndi elə vaxt deyil ki, saraya getsinlər, tamaşalar, konsertlər, başqa mərasimlər olsun. Xatirimdədir, buna baxmayaraq, o vaxtlar Bakıdan iki-üç dəfə mədəniyyət xadimləri, artistlər gəldilər və sarayın qapıları açıldı. Mən çox böyük həvəslə gəlib tamaşalara baxdım. Ancaq saray əvvəlki vəziyyətində deyildi, soyuq idi, biz burada paltoda otururduq. Şübhəsiz ki, gələnlər də o qədər çox deyildi.

Amma indi baxıram, saray nə qədər gözəlləşibdir, əvvəlki şəklini alıbdir. Bir tək saray yox. Buraya toplaşanların sifətinə, əhval-ruhiyyəsinə baxıram, burada olan şəraiti görürəm - nə qədər dəyişibdir. Buna görə də bu gün problemlər nə qədər çox olsa da, o illərə nisbətən, ağır bir dövrdən, demək olar ki, çıxmışıq, ağır bir dövr arxada qalıbdır. Biz bunların hamısını bir yerdə etmişik.

Mənim 1990-cı ildə Naxçıvana gəlməyim, görünür, taleyin işi imiş. Moskvada tutduğum vəzifədən istefa verəndən sonra, Azərbaycana qarşı Ermənistanın hərbi təcavüzü başlayan dan sonra mən Azərbaycan üçün çox narahat idim. Ancaq eyni zamanda mənə qarşı edilən

ədalətsizlik və cürbəcür təxribat aksiyaları da məni çox incidirdi. Məndə Vətənə qayıtmaq, xalqla bir yerdə olmaq, bir yerdə yaşamaq arzusu gündən-günə artırdı. O ağır dövrdə bütün Azərbaycan xalqının qərarını, mənə olan münasibətini, qayğısını hiss edirdim.

Ancaq 1990-cı ilin yanvar faciəsindən sonra Azərbaycana gəlmək haqqında qərar qəbul edərkən təsəvvür etmirdim ki, gəlib Naxçıvana düşəcəyəm. Çünki bilirsiniz ki, gənc vaxtlarımdan sonra bütün fəaliyyətim Azərbaycanın paytaxtı Bakıda olmuşdur. Ona görə yenə də Bakıda yaşamaq və orada Azərbaycan xalqına xidmət etmək arzusunda idim. Ancaq vəziyyət elə oldu ki, məni Bakıda yaşamağa qoymadılar və Naxçıvana gəlməyə məcbur oldum. Amma buraya gələndən sonra hiss etdim və belə qərara gəldim ki, bu, taleyin işi imiş, mən buraya gəlməli idim - yenidən öz torpağımdan güc almaq üçün, öz həmvətənlərimlə doğma torpağımda yaşayan insanlarla bir yerdə olmaq, onların dərdlərinə şərik olmaq üçün.

1990-cı ilin yayı idi. Bütün Azərbaycanda olduğu kimi, Naxçıvanda da vəziyyət çox ağır idi. Mən buraya gələrkən Naxçıvanı çox çətin bir vəziyyətdə gördüm. Amma eyni zamanda özümü çox rahat hiss etdim. Əgər Moskvada məni təqib edirdilərsə, hətta Yanvar hadisələrindən sonra hərəkətlərimə görə mənə qarşı repressiya planları hazırlanmışdısa və onları həyata keçirmək istəyirdilərsə, Bakıya gələndə xalq tərəfindən mənim gəlişim böyük ruh yüksəkliyi ilə qəbul olunduğu halda, hakimiyyətdə olan ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən Bakıda yaşamağıma imkan verilmədisə, mən Naxçıvana gələndə Naxçıvan ayağa qalxdı. Naxçıvan məni qucaqladı, bağrına basdı. Son illərdə çəkdiyim bütün əzab-əziyyəti unutdum. Bilirsiniz ki, bir il sadə həyat keçirdim, yəni burada qohumlarımdan kiçik evində yaşayıb adi insanlarla söhbət, danışmaq aparır, görüşlər keçirirdim.

Ondan sonra isə Naxçıvan xalqının tələbi ilə və Naxçıvan Ali Məclisinin qarşısındakı

o böyük meydanda davamlı keçirilən mitinqlərin təzyiqi nəticəsində mən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə sədr seçildim. O vaxt mən çox böyük ziddiyyətlər içində idim. Hesab edirdim ki, mən çox böyük həyat yolu keçəndən sonra yenidən bir vəzifə tutmamalıyam, sadəcə olaraq öz imkanlarımla Naxçıvana kömək etməliyəm. Ancaq siz bunu tələb etdiniz, xalq bunu tələb etdi, mən də sizin tələbinizə görə buna razı oldum.

Bu gün burada o illər haqqında çox danışıldı. Hətta daha da çox danışmaq olar. O üç il, demək olar ki, tarixə bərabərdir. Ancaq mənə ən çox sevindirən və xatirimdə ən çox qalan mən Moskvadan gələn gün, iyul ayının 22-də Azadlıq meydanındakı mitinqin iştirakçıları ilə görüşümdür. Ondan sonra Naxçıvanda, Şərurda, Sədərəkdə, Ordubadda, Culfada, Bənənyarda, Paizdə, Nehrəmdə insanlarla nə qədər görüşlərim oldu.

Mən hesab edirəm ki, Naxçıvan xalqı, Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan üçün böyük xidmətlər göstərdi. 1990-cı il noyabrın 17-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının yeni seçilmiş Ali Sovetinin sessiyası keçirildi. Xahiş etdilər ki, mən o sessiyaya sədrlik edim, çünki vəziyyət çox mürəkkəb idi. Mən də bir neçə təklif vermişdim, onlar da, şübhəsiz ki, birmənalı qəbul olunmurdu. Hesab edirəm, o gün təkcə Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün yox, bütün Azərbaycan üçün tarixi bir gün oldu. Biz o gün qərar qəbul etdik və hesab edirəm ki, bütün Azərbaycana nümunə göstərdik və Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərlərini də sonra belə qərarlar qəbul etməyə məcbur etdik. Qərar qəbul etdik ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının adından "sovet sosialist" sözləri çıxarılsın. İlk Azərbaycan Demokratik Respublikasının 1918-ci ildə qəbul olunmuş dövlət bayrağının Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət bayrağı qəbul edilməsi haqqında qərar qəbul etdik və Azərbaycan Respubli-

kasının da bu bayrağı dövlət bayrağı qəbul etməsi haqqında qanunvericilik təşəbbüsü ilə çıxış etdik.

Bir neçə başqa qərar - Dağlıq Qarabağda vəziyyət haqqında, Bakıda fəvqəladə vəziyyətin aradan götürülməsi haqqında, 90-cı ilin yanvar hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında və bir çox başqa qərarlar da qəbul etdik. Yəni biz öz işimizi Naxçıvanın problemlərinə qapanıb qalmaqla, Naxçıvanın işləri ilə məşğul olmaqla tamamlamadıq. Biz o vaxt, 1990-cı il noyabrın 17-də Azərbaycanın problemləri haqqında çox tutarlı qərarlar qəbul etdik.

Ondan bir neçə ay sonra, təxminən 1991-ci ilin fevral - mart aylarında Azərbaycan Respublikasının o vaxtkı rəhbərləri xalqın təzyiqi nəticəsində və şübhəsiz ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasında qəbul olunmuş bu qərarların təsiri nəticəsində belə qərarlar qəbul etməyə məcbur olmuşdular.

Biz o vaxt da Azərbaycanın müstəqilliyi haqqında təkliflər verdik və qərarlar qəbul etdik. Ancaq o vaxt Azərbaycanın rəhbərliyi Azərbaycanın müstəqilliyini istəmirdi və təəssüf ki, öz imkanlarından istifadə edərək xalqın azadlıq və müstəqilliklə əlaqədar hərəkətinin qarşısını alırdılar.

Nəhayət, Sovetlər İttifaqı dağılmağa, parçalanmağa başladı. Mən vaxtilə Sovetlər İttifaqının ən yüksək mərtəbəsində duran, Sovetlər İttifaqı dövlətinin başında duran şəxslərdən biriyəm. Ancaq o İttifaqın, o dövlətin ədalətsiz hərəkətlərini görərək, xüsusən Azərbaycana qarşı ədalətsizliyini - Dağlıq Qarabağ probleminin ortaya atılmasının və Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün məhz Sovetlər İttifaqı rəhbərliyinin günahından baş verdiyini görərək, 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycana hərbi təcavüz edildiyini görərək və bunlara etiraz əlaməti olaraq Sovetlər İttifaqının artıq dağılması haqqında mən hələ Moskvada bəyanatlar verirdim.

Buraya gəldim, bütün görüşlərdə bu fikirləri irəli sürürdüm. İnsanlar məni eşidirdilər, fikirlərimlə hesablaşırdılar, çox yerlərdə suallar verirdilər. Mən deyirdim ki, Sovetlər İttifaqı artıq dağılır və dağılmalıdır. Ancaq təəssüflər olsun ki, o vaxt Azərbaycanın rəhbərliyində olan bir çox şəxslər əksinə hərəkət edirdilər.

Belə bir vaxtda Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisində biz Sovetlər İttifaqının saxlanması haqqında referendum barədə Moskvada qəbul olunmuş qərarın əksinə çıxdıq. Doğrudur, o vaxt bizim Ali Məclisdə də hamı bir fikirdə deyildi. Bəziləri, - onlardan bu salonda oturanlar da var, - o vaxtlar mühafizəkar mövqe tuturdular, bəziləri Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərlərinin iradəsinə tabe olub onların iradəsini burada həyata keçirməyə çalışırdılar. Ancaq bunlara baxmayaraq, Sovetlər İttifaqının saxlanması haqqında referendumun keçirilməsi barədə qərar hələ Bakıda müzakirə olunmadan biz Naxçıvanda bu məsələni müzakirə etdik. Naxçıvan Muxtar Respublikasının

Ali Məclisi Sovetlər İttifaqının saxlanması ilə əlaqədar keçiriləcək referendumun əleyhinə çıxdı.

Məsələn, xatirimdədir, Azərbaycan Ali Sovetinin sessiyasında bu məsələ müzakirə olunarkən Naxçıvanın nümayəndələri bunun əleyhinə çıxış etdilər. Bilirsiniz ki, mən referendumun keçirilməsinin kəskin əleyhinə çıxdım. Lakin Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərliyi Sovetlər İttifaqının saxlanması haqqında referendum keçirilməsi barədə qərar qəbul etdi. Amma Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhalisi bu referendumda iştirak etmədi, onu boykot etdi. Bu, naxçıvanlıların nə qədər müstəqil fikirli olduğunu, müstəqilliyə nə qədər can atdıqlarını və Azərbaycanın müstəqil olmasını istədiklərini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Doğrudur, ondan sonra Naxçıvana qarşı təzyiqlər artdı. O vaxt Naxçıvanın rəhbərliyi dəyişildi. Bəzi şəxslər Naxçıvanda Azərbaycan rəhbərliyinin iradəsini yerinə yetirmək üçün cəhdlər göstərdilər. Güman edirəm, indi

onlar da öz səhvlərini, günahlarını dərk ediblər, bilirlər. Ancaq Naxçıvan əhalisinin əksəriyyəti sınımadı, dönmədi. 1991-ci ilin martında həmin referendum Naxçıvan Muxtar Respublikasında boykot olundu.

Yenə deyirəm, bizim aramızda nadürüst adamlar da vardı. Hətta, xatirimdədir, Bakıda yaşayan naxçıvanlı alimlərdən bir neçəsi qəzetdə bəyanat verdi ki, güya Naxçıvanı Azərbaycandan ayırırlar. Belələri də oldu. Ancaq Naxçıvan Muxtar Respublikası əhalisinin əksəriyyəti müstəqillik, milli azadlıq yolunda Azərbaycanın milli azadlıq hərəkatının, demək olar ki, ön sıralarında gedirdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası tərəfindən qəbul olunmuş ikinci cəsarətli qərar ondan ibarət idi ki, 1991-ci il avqustun 19-da o vaxt Sovetlər İttifaqı hələ var idi, - Moskvada qiyam cəhdi zamanı burada, Naxçıvanda azadlıqsevən insanlar kommunist hakimiyyətinin əleyhinə qalxdılar. Bu, yenə də deyirəm, naxçıvanlıların azadlıq və müstəqillik yolunda mübarizəsini bir daha nümayiş etdirir.

Mən Naxçıvana gəldim. Burada artıq deyildi ki, 1991-cı il sentyabrın 3-də Naxçıvanın Ali

Məclisi məni sədr seçdi. Bir neçə çox kəskin qərar qəbul etdik. O qərarlardan biri də bu idi ki, Azərbaycanda keçirilən prezident seçkiləri Naxçıvanda ləğv olundu. O zaman Naxçıvana qarşı böyük hücumlar oldu, hətta Azərbaycan rəhbərliyi buraya böyük bir silahlı qüvvə göndərirdi. Daxili İşlər Nazirliyindən böyük bir qrup zabit gəldi, Azərbaycanın deputatlarından ibarət böyük qrup, o cümlədən bir neçə general gəldi, Naxçıvanda vəziyyəti dəyişdirməyə çalışdılar. Ancaq biz öz qətiyyətimizi nümayiş etdirdik. Xatirinizdədir ki, o vaxt mən televiziya vasitəsilə bəyanat verdim və xəbərdarlıq etdim ki, Naxçıvanın qəbul etdiyi qərarı pozmaq, yaxud Naxçıvanda güc işlədib təzyiq göstərmək üçün gələn qüvvələr dərhal Naxçıvanı tərk etməlidirlər. Əgər tərk etməsələr, Naxçıvan Respublikasının əhalisi, vətəndaşları öz qətiyyətini, gücünü göstərəcəklər. Bununla da biz Naxçıvanda müstəqillik prinsiplərini bərqərar etdik. Düzdür, o vaxt Azərbaycanın başqa bölgələrinə də müstəqillik, azadlıq əhval-ruhiyyəsini yayırdıq, amma eyni zamanda Naxçıvana qarşı təzyiqlər, Naxçıvan haqqında böhtançı fikirlər də çox yayılırdı.

Naxçıvandan olan bir neçə adamı yenə də Azərbaycan televiziyasına, qəzetlərə çıxardılar, bəyanatlar verdilər ki, güya burada biz Konstitusiyanı, qanunu pozuruq. Ancaq biz düz yolla gedirdik və sonrakı dövr, sonrakı illər göstərdi ki, tutduğumuz yol düz yoldur.

Mən bu gün qeyd etmək istəyirəm ki, o illərdə, xüsusən 1990-1991-ci illərdə Naxçıvanda xalq hərəkatı çox güclü idi. Müstəqillik yolunda mübarizə aparan adamlar Naxçıvan əhalisinin, demək olar, əksəriyyətini təşkil edirdi. Naxçıvanın müstəqillik, milli azadlıq əhval-ruhiyyəsi bütün Azərbaycana təsir edirdi. Məhz bunların nəticəsində Naxçıvan bir çox ciddi addımlar atdı və nəhayət, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsində Naxçıvan Muxtar Respublikası öz xidmətlərini göstərdi.

Ancaq bununla yanaşı, yəni Naxçıvan əhalisinin hamısının bütün bu məsələlərdə həmrəy olması ilə yanaşı, burada bəzi təxribatçı, Naxçıvanın sabitliyini pozmağa cəhd göstərən qüvvələr də vardı. Təəssüflər olsun ki, onların arasında vaxtilə Naxçıvanda xalq hərəkatında fəal iştirak etmiş adamlar da oldu. Yəni vaxtilə Naxçıvanda milli azadlıq, müstəqillik uğrunda mübarizə edən şəxslər sonralar yollarından çıxdılar. Görünür, onlar tam iradəli adamlar olmamışdılar, ayrı-ayrı şəxsi məqsədlər güdmüşdülər. Ona görə də sonrakı dövrdə gəlib pis yollara düşdülər.

Burada artıq xatırlatdılar, məhz buna görə də 1992-ci il oktyabrın 24-də Naxçıvanda Xalq Cəbhəsinə mənsub olan silahlı dəstələr Naxçıvanın qanuni dövlət, hakimiyyətini devirməyə cəhd göstərdilər, Naxçıvanın Daxili İşlər Nazirliyini, televiziyasını zəbt etdilər, televiziya ilə çıxış etdilər, bəyanat verdilər. Ancaq onlar çox böyük səhvə yol verdilər. Başa düşmədilər ki, xalq onları artıq müdafiə edə bilməz. Onlar başa düşmədilər ki, xalq artıq kimin kim olduğunu müəyyən etmişdi. Bu gün mən bunu deməliyəm. Oktyabr ayının 24-ü Naxçıvan üçün

ağır, faciəli gün idi. Dünən bizim yazıçılar yada saldılar ki, Hüseyn Cavidin anadan olmasının məhz 110-cu ildönümü günü Naxçıvana qarşı təxribat xarakterli belə hərəkat baş verdi.

O vaxt Azərbaycanda Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdə idi. Kökü Naxçıvandan olan, indi də Naxçıvanın dağ kəndində - Kələkidə yaşayan Əbülfəz Elçibəy Azərbaycan prezidenti idi. Onun ətrafında da çoxlu naxçıvanlı vardı. Ancaq onlar nə Azərbaycan haqqında həqiqətən doğru-düzgün düşünə bildilər, nə də Naxçıvan haqqında. Öz şəxsi mənafeələrini, məqsədlərini hər şeydən üstün tuturdular.

Həmin o Xalq Cəbhəsi Naxçıvanın iki böyük siyasi idarəsini zəbt edəndən sonra mən Əbülfəz Elçibəyə telefon etdim. Bir-iki saat içərisində onunla, ola bilər, yeddi-səkkiz dəfə telefonla danışdım. Ancaq gördüm ki, o, nəinki bu məsələnin qarşısını almaq istəmir, özü məsələnin iştirakçısıdır. O vaxt Azərbaycan Ali Sovetinin sədri olan İsa Qəmbərov ilə iki-üç dəfə danışdım, o da özünü belə göstərdi. Ancaq eyni zamanda, - indi mən bunu artıq deyə bilərəm, çünki o vaxt Naxçıvana rəhbərlik edirdim və imkanlarım var idi, eyni zamanda onlar mənə söz verdilər ki, bu işdən xəbərləri yoxdur və Xalq Cəbhəsinin bu cinayətkar hərəkatlardan əl çəkməsi üçün ölçü götürəcəklər, eyni zamanda Əbülfəz Elçibəy də, İsa Qəmbərov da və başqaları da Xalq Cəbhəsi ilə telefon əlaqəsi saxlayır və deyirdilər bərk dayanın, dönməyin və hakimiyyəti ələ keçirin.

Görürsünüz, Naxçıvanda sağlam qüvvələr müstəqillik, azadlıq uğrunda mübarizə apardılar, Naxçıvanın müstəqilliyini də dünyaya nümayiş etdirdilər. Naxçıvanda baş vermiş siyasi hadisələr Azərbaycanın müstəqilliyi üçün yol açdı. Amma eyni zamanda Naxçıvandan olan adamlar Naxçıvanı dağıtmağa, parçalamağa, bərbad etməyə də çalışdılar. O da həqiqətdir, bu da həqiqətdir, bunlar hamısı bizim tariximizdir. Ancaq ən xoşbəxt cəhət ondan ibarətdir ki, biz onların hamısının öhdəsindən gəl-

dik, bütün bu çətinliklərdən keçdik. Naxçıvan yaşadı, blokadaya, şaxtalı aylara, günlərə dözdü, elektrik enerjisindən, qazdan olan məhrumiyyətlərə, çətinliklərə dözdü. Naxçıvan xalqı yaşadı və artıq bugünkü sabitlik gününə gəlib çıxdı.

Burada siz mənim xidmətlərim haqqında dediniz, çox sağ olun. Ancaq qeyd etmək istəyirəm ki, əgər siz olmasaydınız, qeyrətli, namuslu, vətənpərvər Naxçıvan camaatı, naxçıvanlılar olmasaydı, Heydər Əliyev tək heç bir şey edə bilməzdi. Siz mənə dayaq oldunuz, mən də sizə dayaq oldum. Bizim həmrəyliyimiz, birliyimiz Naxçıvanı o ağır dövrdən çıxardı.

Burada çox sözlər deyildi. Doğrudan da Naxçıvan işğal oluna, dağıla, parçalana bilərdi, Naxçıvanda qardaş qırğını ola bilərdi, hər şey ola bilərdi. Azərbaycanın bütün başqa bölgələrinə nisbətən Naxçıvanın vəziyyəti həddindən artıq çətin idi -coğrafi vəziyyətinə, blokada şəraitində olduğuna görə. Ancaq naxçıvanlıların, Naxçıvan əhalisinin tam əksəriyyətinin sağlam düşüncəsi, sağlam əhval-ruhiyyəsi, sağlam fikirləri, amalları bi-zim bu birliyimizi təmin etdi və Naxçıvan ağır vəziyyətdən çıxdı. Mən buna görə sizə təşəkkür edirəm. Bəli, günlər vardı ki, biz həftələrlə elektrik enerjisindən məhrum olurduq. Gecə saat ikiyə-üçə qədər iş otağında az işıq verən neft lampası ilə oturub işləyirdim, bunu hamı bilirdi. Evlərə elektrik, istilik vermək üçün heç bir imkan yox idi. İnsanlar həqiqətən donurdular. Bizim bir çox müşavirələrimiz, hətta Ali Məclisin sessiyaları qış vaxtı keçiriləndə insanlar paltoda, papaqda otururdular, çünki vəziyyət həqiqətən çox ağır idi. Amma, yenə də deyirəm, naxçıvanlıların dözümlülüyü hamımızı bu vəziyyətdən çıxardı.

O illər biz bir-birimizə sədaqətimizi sübut etdik. Siz sübut etdiniz ki, öz torpağınıza, xalqınıza, millətinizə, müqəddəs, müstəqil Azərbaycana sədaqətlisiniz və mənim də həm

Azərbaycan xalqına, həm də Azərbaycan torpağına, o cümlədən öz doğma yurdu Naxçıvana sədaqətimin şahidi oldunuz.

Üç il yarım ki, mən artıq Bakıdayam, Azərbaycanın rəhbərliyindəyəm. Xalq mənə etimad göstərdi, Azərbaycanın prezidenti seçdi. Mən bu etimadı çox yüksək qiymətləndirirəm. Bilirsiniz və bütün Azərbaycana bəyan etmişəm ki, Azərbaycana yenidən rəhbərlik etmək, prezident seçilmək niyyətində olmamışam. Ancaq şərait və yaranmış vəziyyət bunu məndən tələb etdi və mən də bununla razı oldum. Bir halda ki, bu vəzifəni öz üzərimə götürmüşəm, sizə də deyirəm, bir daha bütün Azərbaycan vətəndaşlarına bildirirəm ki, bu vəzifəni, bu etimadı daim doğrultmağa çalışacağam və əmin ola bilərsiniz, Azərbaycan xalqının etimadını həmişə doğruldacağam.

Son üç il yarım müddətində Azərbaycanda görülən işlər göz qabağındadır. Azərbaycanın ağır problemləri var. Amma eyni zamanda bu üç il müddətində Azərbaycan çox böyük yol keçibdir. Doğrudur bu yol böyük maneələrlə, çətinliklərlə dolu olubdur. Yaxşı bilirsiniz ki, əgər 1993-cü ilin iyununda biz Azərbaycanı vətəndaş müharibəsindən, parçalanmadan xilas etdiksə, 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanda yenidən dövlət çevrilişi cəhdi meydana çıxdı. Bunun qarşısı alındı. 1995-ci ilin martında Azərbaycanda yenidən dövlət çevrilişi etmək istədilər, bunun da qarşısı alındı. Ondan sonra cürbəcür təxribatlar, terror aktları həyata keçirməyə çalışdılar. Bunların da qarşısı alındı. Şübhəsiz ki, indi də Azərbaycanı dağıtmaq, respublikamıza zərbə vurmaq istəyən qüvvələr çoxdur. Bunlar xaricdə də çoxdur, təəssüflər olsun ki, daxildə də çoxdur. Təəssüf olsun. O cümlədən terror aktları həyata keçirmək cəhdləri də müşahidə olunur.

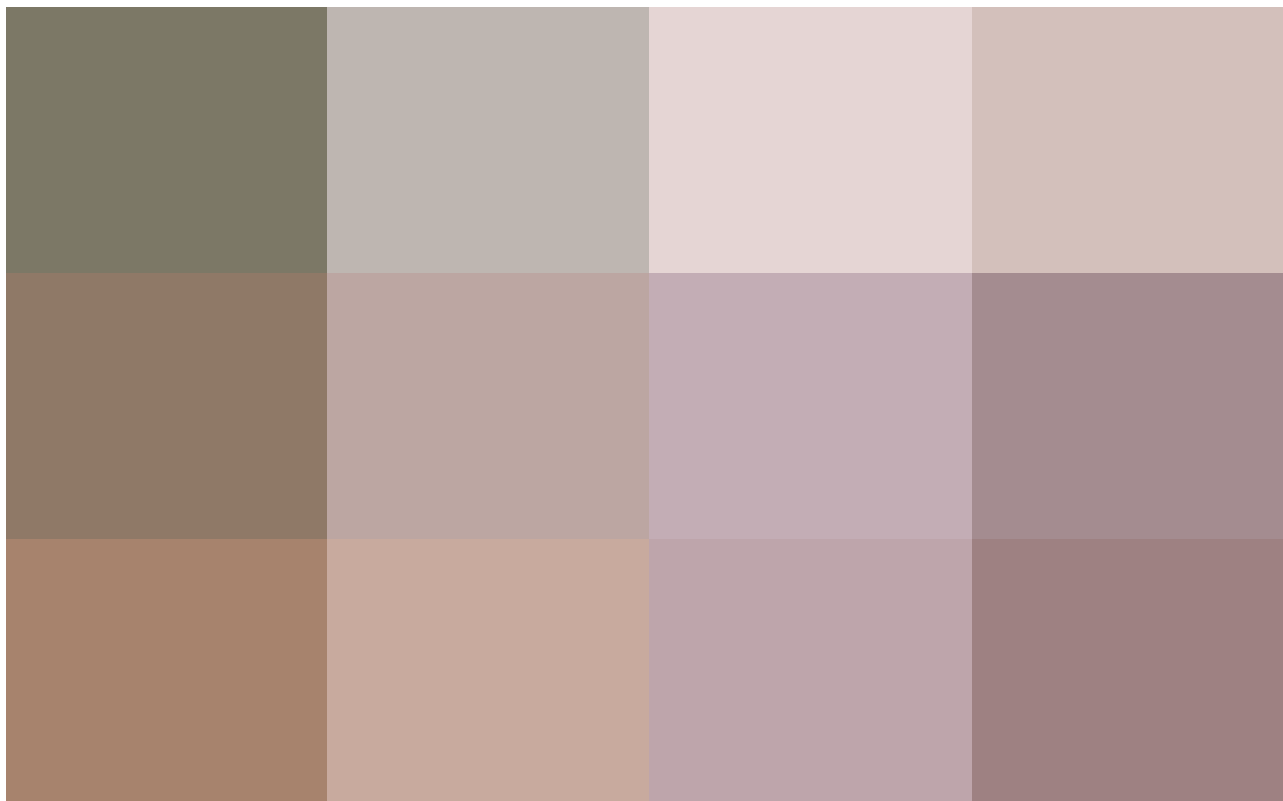
Terror haqqında deyəndə, bilirsiniz, mən ürək ağrısı ilə xatırlayıram ki, bir tərəfdən 1990-cı ildə mən Naxçıvana gələrkən Naxçıvan məni bağrına basdı, qucaqladı və mən bu-

rada özümə, demək olar, sığınacaq tapdım, sizinlə bir yerdə yaşadım. Amma ikinci tərəfdən xalq məni Azərbaycana dəvət edəndən sonra, Azərbaycanda vəziyyəti düzəltmək prosesi gədən zaman mənə qarşı terror aktı həyata keçirmək cəhdi aşkara çıxdı. Təəssüflər olsun ki, bu terror aktını hazırlayanlar və həyata keçirmək istəyənlər bizim əziz Naxçıvan torpağından olan insanlar olublar. (Yerdənsəs: İki nəfər idilər). Burada dedilər, onlar iki nəfər deyildi, beş, yaxud altı nəfər idi. Onların hamısı həbs olunubdur. Türkiyədən çağırılmış bir nəfər - Ərzurum Universitetinin tələbəsi də həbs olunub, cəzalanıbdır. Ancaq onu çağırانlar da bizim naxçıvanlılar olublar.

Ancaq təkçə bir bu deyil. Təəssüflər olsun ki, Naxçıvan torpağından çıxmış ayrı-ayrı adamlar bizim işlərimizə maneçilik etməyə, qanun pozuntularına əl atmağa çalışırlar. Bu, təbiidir, çünki hər yerdə yaxşı insanlar da, pis

insanlar da var. Heç də demək olmaz ki, Naxçıvanda olan insanların hamısı yaxşıdır, yox. Bu, düzgün olmazdı. Yaxud da demək olmaz ki, Azərbaycanın hansısa bölgəsindən olan insanlar pis insanlardır, bu da düzgün olmazdı, Azərbaycanın hər yerində çox dəyərlı, qeyrətli, namuslu, vətənpərvər, Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda çalışan, vuruşan, mübarizə aparan insanlar var. Amma eyni zamanda, Azərbaycanın hər yerində, o cümlədən Naxçıvanda da nadanlar, nadürüstlər, öz şəxsi məqsədlərinə görə xalqın, millətin mənafeyini tapdalamağa və qurban verməyə hazır olan adamlar da var. Təəssüf ki, bunlar da var. Onlar bu gün də var və bilmək lazımdır ki, sabah da olacaqlar. Biz heç vaxt onlardan xilas ola bilməyəcəyik, bu insanlar var. Ona görə də bu gün nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqının tam əksəriyyəti Azərbaycan dövlətinin siyasətini müdafiə edir, Azərbaycan prezidi-

dentinin fəaliyyətini müdafiə edir və onu dəstəkləyir. Bu bizim ən böyük nailiyyətimizdir.

Ancaq o şəxslər ki, müxalifətdə olmaqdan savayı düşmənçilik, terrorçuluq hərəkətlərinə əl atırlar, onlar cinayətkardırlar. Bizim cəmiyyətimiz demokratik cəmiyyətdir. Şübhəsiz ki, bu cəmiyyətdə iqtidara müxalif qüvvələrin olması təbii haldır və biz bunu qeyri-təbii hesab etmirik. Azərbaycanda otuzdan çox siyasi partiya qeydə alınıbdır, onların bir çoxu indiki iqtidara müxalifətdədir, qəzetlər çıxarırlar, cürbəcür siyasi fəaliyyət göstərirlər. Qanun çərçivəsində bunların heç birisinə etiraz yoxdur. Ancaq özlərini müxalifət hesab edən adamlar terrora, təxribata əl atırlarsa, dövlət çevrilişinə cəhd göstərmək istəyirlərsə, artıq bunlar müxalifət deyil, cinayətkarlardır. Cinayətkarlara qarşı mübarizəmiz indiyə qədər olduğu kimi, bundan sonra da kəskin olacaqdır. Fərqi yoxdur, o, Naxçıvandandır, Gəncədənir, Bakıdandır, Şəkidəndir, Qubadandır, yaxud başqa bir yerdəndir - cinayətkar cinayətkardır, qanun əleyhinə çıxan qanun

əleyhinə çıxandır və burada heç kəsə fərq qoymaq olmaz.

Bir də qeyd edirəm, bu müddətdə görülən işlər sizə məlumdur. Bu barədə geniş məlumat verməyə ehtiyac yoxdur. Ancaq onu qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi gündən-günə möhkəmlənibdir. Azərbaycan dünya miqyasında, dünya birliyində özünəlayiq yer tutubdur. Azərbaycanın ən ağır problemi olan Ermənistan - Azərbaycan münacişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün lazımı tədbirlər görülür və bundan sonra da görülcəkdir. Bu barədə Azərbaycanın mövqeyi prinsipaldır, qətidir. Azərbaycanın işğal edilmiş torpaqlarından Ermənistan silahlı qüvvələri çıxarılmalı, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü bərpa edilməli, sərhədlərinin toxunulmazlığı təmin olunmalı, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş Azərbaycan vətəndaşları öz elinə-obasına qayıtmalıdır. Dağlıq Qarabağ Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək muxtariyyət statusuna malik ola bilər. Biz bu prinsiplər əsasında

da danışıqlar aparırıq və bundan sonra da danışıqları bu prinsiplər əsasında davam etdirəcəyik. Bildirmək istəyirəm ki, dünya ictimaiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar, dünyanın böyük dövlətləri bu prinsipləri qəbul edirlər və bizim prinsiplərimiz gündən-günə müdafiə olunur və bu məsələnin həll edilməsi üçün sülh yolundan başqa yol olmaması dərk edilibdir.

Azərbaycanda demokratik hüquqi dövlət qurulur. Biz konstitusiyamızı qəbul etmişik, demokratik prinsiplər əsasında parlament seçmişik. Azərbaycanda demokratik proseslər inkişaf edir, bazar iqtisadiyyatı bərqərar olur, iqtisadi islahatlar keçirilir və bunlar artıq öz bəhrəsini verir. İqtisadi islahatların nəticələrini artıq siz Naxçıvan Muxtar Respublikasının həyatında da hiss edirsiniz.

Qəbul olunmuş qanunlar, özəlləşdirmə proqramı, torpaq islahatı haqqında qanun, başqa qanunlar yaxın müddətdə iki-üç il içərisində Azərbaycanın iqtisadiyyatında böyük dəyişikliklər meydana çıxaracaqdır. Yolumuz bu yoldur, biz bu yolla gedirik və hesab edirəm ki, bu yolda da böyük nailiyyətlər əldə edəcəyik. Bir sözlə, müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi yolunda görülmən tədbirlər öz nəticəsini verir və biz bu yolla da dövlətimizi, ölkəmizi, respublikamızı inkişaf etdirəcəyik. İqtisadi çətinliklər, iqtisadi problemlər tədricən aradan götürüləcəkdir. Siz artıq bunun şahidisiniz və güman edirəm ki, həyata keçirilən tədbirlər öz nəticəsini verəcəkdir.

Bu baxımdan Naxçıvan Muxtar Respublikasında da həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsini mən yüksək qiymətləndirirəm. Burada qeyd olundu, Azərbaycanda bu məsələlər, necə deyirlər, hələ baxılmamış vəziyyətdə olduğu halda, biz 1992-ci ildə burada özəlləşdirmə haqqında qanun qəbul etdik. Kolxozlarda, sovxozlarda olan mal-qaranın əhaliyə satılması, torpaqların əhaliyə verilməsi haqqında qanunlar qəbul etdik. Artıq onlar öz nəticələrini veribdir.

Naxçıvanın Türkiyə ilə, İranla əlaqələrinin genişlənməsi onun iqtisadiyyatına çox kömək edirdi. Siz bunların da nəticələrini artıq görürsünüz.

Hesab edirəm ki, islahatlar Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikasında da bundan sonra sürətlə həyata keçiriləcək və mən tam əminəm ki, öz müsbət nəticəsini verəcək, Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadiyyatı da tədricən inkişaf edəcək və insanların rifah halı da yaxşılaşacaqdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbərliyi, Ali Məclis, Nazirlər Kabineti tərəfindən, yerli hakimiyyət orqanları tərəfindən son vaxtlar həyata keçirilən tədbirlər şəxsən mənə sevinirir. Onların müsbət nəticəsi sizin gözlünüz qarşımdadır. Mən bu barədə mütəmadi olaraq məlumatlar alıram və bu işlərə nəzarət edirəm. Amma eyni zamanda dünən də, bu gün də Naxçıvan şəhərində artıq baş vermiş böyük müsbət dəyişiklikləri və burada yaranmış mühiti, əhval-ruhiyyəni görərkən daha da çox sevinirəm. Bu işlərə görə sizi təbrik edirəm. Hesab edirəm ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət rəhbərliyi düzgün yoldadır. Siz birlikdə bu yolla böyük nailiyyətlər əldə edə biləcəksiniz.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni qəbul olunmuş ilk Konstitusiyasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu müəyyən olunubdur. Bilirsiniz ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu vaxtilə beynəlxalq müqavilələr əsasında müəyyən edilmişdir: Naxçıvan muxtar respublikadır, Azərbaycanın tərkibindədir. Bu, beynəlxalq müqavilələr nəticəsində yaranmış statusdur, onu heç kəs dəyişdirə bilməz. Təəssüflər olsun ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasından çıxmış insanlar Xalq Cəbhəsinin hakimiyyəti dövründə muxtar respublikanı qoruyub saxlamaq, onun statusunu möhkəmləndirmək əvəzinə, yalnız və yalnız öz şəxsi məqsədlərinə nail olmaq üçün bir

muxtar respublika kimi onu ləğv etmək cəhd-ləri göstərməyə başladılar.

Xatırlayırınsınız, 1992-ci ilin oktyabrında Naxçıvanda dövlət çevrilişinə cəhd göstərilən-dən sonra biz Ali Məclisin sessiyasını keçirdik. O vaxt Azərbaycandan nümayəndələr gəlmiş-di, onların əksəriyyəti naxçıvanlılar, Xalq Cəbhəsinin hakimiyyəti vaxtı böyük vəzifələr tutan adamlar idi. Ancaq gənc, təcrübəsiz, ne-cə deyərlər, burnu yelli adamlar idilər. Onlar açıq-aşkar belə bir fikir irəli sürürdülər ki, gü-ya Azərbaycan unitar dövlətdir, unitar dövlət daxilində heç bir muxtariyyət hüququ ola bil-məz, ona görə də Naxçıvan Muxtar Respubli-kası ləğv olunmalıdır.

Amma Naxçıvan Muxtar Respublikası nə olacaqdır - Azərbaycanın bütün digər ərazisin-dən ayrılmış, blokada şəraitində olan bir yer. Siz Naxçıvanı blokadadan çıxarmağa, vəziyyə-tini düzəltməyə çalışın. Naxçıvanlılar şaxtadan donurlar, ərzaq çətinliklərindən acından öl-mək vəziyyətinə gəlib düşüblər, siz gəlibsiniz ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu-nu dəyişmək, muxtar respublikanı ləğv etmək lazımdır. Görürsünüz, belə nankorlar var. Bu-nu ancaq naxçıvanlılar edirdilər, bilin.

Şübhəsiz ki, mən bunun qarşısını aldım. Həm qarşısını aldım, həm də onların cavabla-rını verdim. Xatırlımdır, o vaxt Ali Məclisin sessiyalarında bu danışqlar getdi, mənimlə bə-rabər Naxçıvan Muxtar Respublikasının qey-rətli, namuslu insanları, Ali Məclisin deputat-ları da öz sözlərini dedilər. Ancaq təsəvvür edin, o hakimiyyət davam etsəydi, o insanlar vəzifələrində qalmış olsaydılar, Naxçıvan Muxtar Respublikasının sta tusunu saxlamaq üçün nə qədər mübarizə aparmaq lazım ola-caqdı. Mən əminəm ki, onlar heç bir şeyə nail ola bilməzdilər. Əminəm ki, biz naxçıvanlılar muxtar respublikanın statusunu qoruyub saxla-yacaqdıq. Ancaq xalqına, torpağına, doğma anasına bu qədər xəyanət edən insanlar insan hesab oluna bilərlərmi? Onların naxçıvanlı adı

daşımağa haqqı varmı? Onların Naxçıvan tor-pağına ayaq basmağa haqqı varmı? Yoxdur! Biz də bu işlərdə prinsipial olmalıyıq, siz də o adamların, necə deyərlər, basıb göz-qaşını çı-xartmalısınız.

Bütün bunlara görə də keçən ilin noyabrın-da qəbul edilmiş Konstitusiyada Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu müəyyən edi-libdir. Əbədi müəyyən olunubdur - Naxçıvan Azərbaycan Respublikasının tərkibində mux-tar dövlətdir. Bu Konstitusiya ümumxalq refe-rendumu vasitəsilə qəbul olunubdur və onu bundan sonra heç kəs poza, dəyişə bilməz.

Mən bu gün dedim ki, naxçıvanlıların 1989-1990-cı illərdən sonra atdıqları bir çox addım-lara, xüsusən müstəqillik, milli azadlıq yolunda atdıqları addımlara, qəbul etdikləri qərarlara görə fəxr etməyə haqları var. Eyni zamanda bu heç bir naxçıvanlıya müstəsna hüquq vermir. Ancaq bəzən eşidirəm, mənə siqnallar gəlir, - ayrı-ayrı adamlar, xüsusən Bakıda yaşayan ay-rı-ayrı naxçıvanlılar güya özlərinə xüsusi, müs-təsna hüquqi şəxs kimi baxır, qanunu pozurlar, beləliklə də naxçıvanlıların adını ləkələyirlər. Belə hallar var. Təəssüf olsun ki, o insanlar Naxçıvana heç bir xidmət etməyiblər, Naxçıva-nın ağır, əziyyətli dövründə Naxçıvana heç baş çəkməyiblər, gəlməyiblər. İndi Naxçıvan Muxtar Respublikasının Azərbaycan miqyasın-da göstərdiyi bu xidmətlərdən və o cümlədən Azərbaycan Prezidentinin vəzifəsindən sui-istifadə etməyə çalışır, beləliklə, bizim torpağı-mızın, Naxçıvanın adını ləkələyirlər, Azərbay-can prezidentinin adını ləkələyirlər.

(Yerden səslər: Ar olsun, ar olsun!)

Mən bu sözü burada deyirəm, ona görə ki, bu məni narahat edir. Azərbaycan Respubli-kasında hər bir vətəndaş eyni hüquqa malik-dir. Heç kəs keçmiş xidmətlərinə, vəzifəsinə, doğrulduğu yerə görə, yaxud başqa səbəblərə görə müstəsna hüquqa malik deyil, ola da bil-məz. Biz demokratiya qururuq, hamı eyni hü-quqa malikdir, hamı qanuna tabe olmalı, qa-

nun çərçivəsində işləməlidir. Əgər kim isə hansısa bir vəzifəsindən, yaxud da ki, başqa bir mövqeyindən sui-istifadə edirsə, şübhəsiz ki, o, özü-özünə, valideynlərinə, xalqına, doğulduğu yerə xəyanət edir. Bunlara yol vermək olmaz.

Ona gürrə mən istərdim ki, siz də, o cümlədən Naxçıvandan kənarda yaşayan naxçıvanlılar da naxçıvanlı adını şərəflə daşıyasınız. Şərəflə daşımaq o deməkdir ki, gərək hər bir kəs qanun çərçivəsində hərəkət etsin, qanuna tabe olsun, qanunu möhkəmləndirsin, müstəqilliyimizi möhkəmləndirsin. Heç vaxt, heç bir vəchlə öz vəzifəsindən, imkanlarından sui-istifadə etməsin. Mən sizdən rica edirəm, bu halların qarşısını alasınız. Çünki bu siqnallar vaxtaşırı mənə gəlir. Amma sizin isə imkanlarınız var ki, belə şeylərin qarşısını yerində alasınız.

Mən doğma torpağıma, Naxçıvana, Naxçıvan Muxtar Respublikasına hədsiz məhəbbətimi bir

daha bildirmək istəyirəm. Bilin ki, mən sizə həmişə sadıq olmuşam, bundan sonra da sadıq olacağam. Mən Azərbaycan xalqına həyatım boyu sadıq olmuşam, ömrümün son dəqiqəsinə qədər də sadıq olacağam. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi yolunda bundan sonra da fədakarcasına çalışmaq mənim həyatımın mənasıdır.

Sizi, bütün Azərbaycan xalqını Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq uğrunda, onu möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək üçün, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, işğal olunmuş torpaqlarımızı azad etmək, Azərbaycanı daha da yüksəklərə qaldırmaq üçün birliyə, həmrəyliyə dəvət edirəm.

Qədim Naxçıvan torpağına eşq olsun!

Yaşasın müstəqil Azərbaycan!

"HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ"
BEYNƏLXALQ ELEKTRON
KİTABXANA

A N A - İFTİXAR MƏNBƏYİ

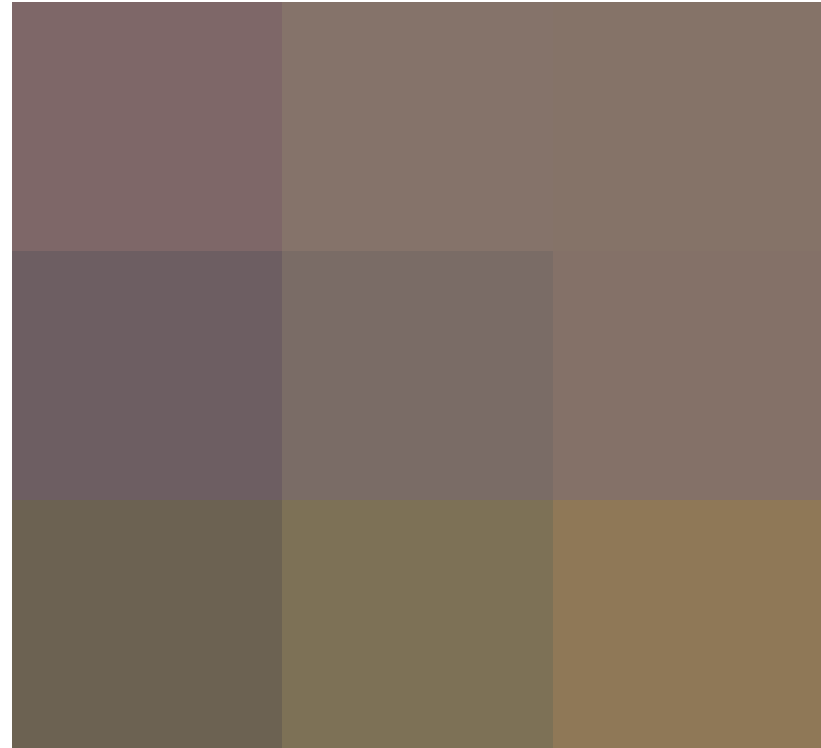
28 aprel 1923-cü ildə Qədim Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində dünyaya göz açmış Zərifə xanım Əliyeva zəngin və mənalı ömür yaşayıb. Atası - görkəmli ictimai və dövlət xadimi Əziz Əliyevin ömür yolu onun üçün əsl həyat məktəbi olub. Zərifə xanım müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ömür-gün yoldaşı, dostu və silahdaşı idi. Vaxtilə ata evində görüb-götürdük-ləri respublikanın birinci şəxsinin xanımı olduğu zamanlarda köməyinə çatıb. O, Ulu Öndərə mənəvi dayaq, arxa olub.

Akademik Zərifə Əliyevanın tədqiqatları, alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində xüsusi mərhələ təşkil edir. O, Azərbaycan Tibb İnstitutunu bitirəndən sonra təhsilini Moskvada, Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda davam etdirib. Əmək fəaliyyətinə 1949-cu ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda elmi işçi kimi başlayıb və bütün ömrünü tibbin oftalmologiya sahəsinə həsr edib.

1940-1950-ci illərdə Azərbaycanda göz xəstəlikləri, xüsusən traxoma geniş yayılmışdı. İnsanları bu bəladan xilas etmək, eləcə də digər aktual problemə - gözün peşə xəstəliklərinə dair fundamental tədqiqatlar aparmaq, onların effektiv müalicə metodlarını və profilaktik tədbirləri işləyib-hazırlamaq lazım idi. Beləliklə, gənc tədqiqatçının elmi araşdırmalarının mövzusu həyat özü müəyyənləşdirir və o, elmi istiqamətlərinin ilkin mərhələsini traxomanın müalicəsinə həsr edir. Bu xəstəliyin daha geniş yayıldığı rayonlara gedir, xəstəlik ocaqlarını aşkarlayır, göz həkimlərinə mühazirələr oxuyur, əhali arasında söhbətlər aparırdı.

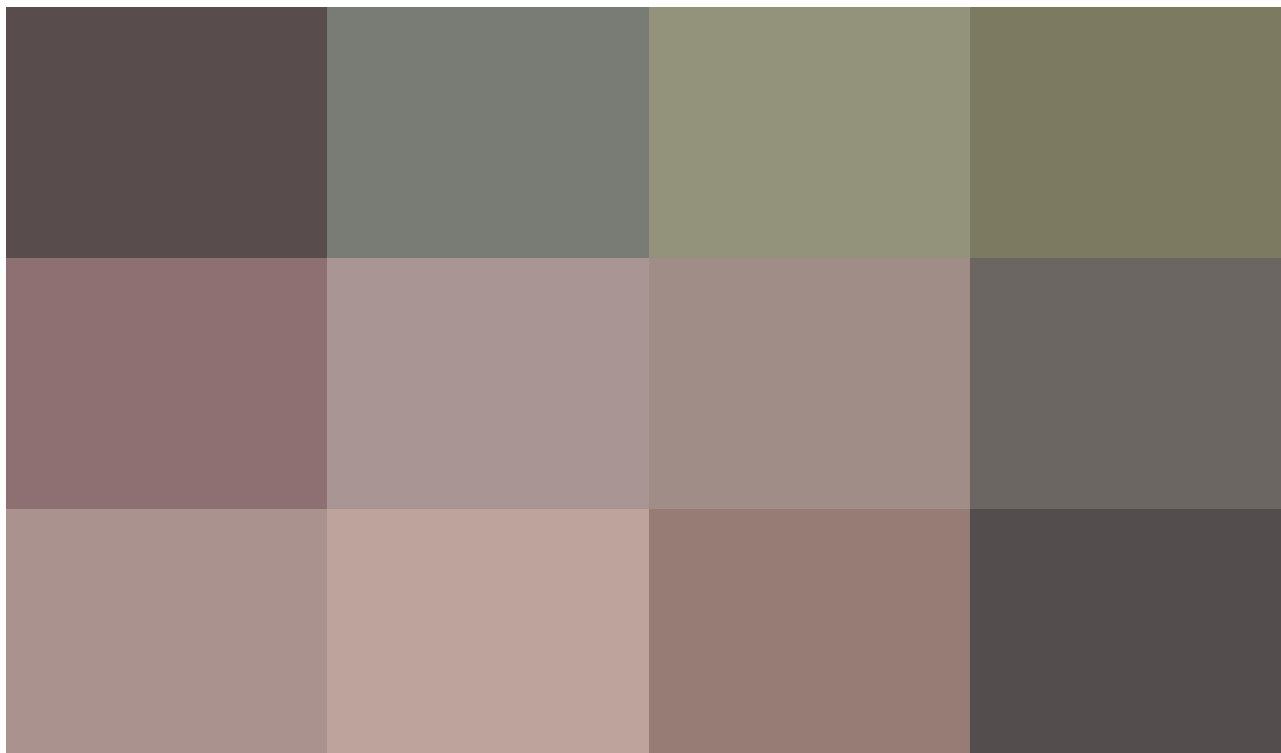
Çox keçmədən Zərifə xanım traxoma xəstəliyinin başlanğıc dövründə simptomlarının tətbiqində uğurlu nəticələrə nail oldu. Tədqiqatlarının yekunu olaraq 1959-cu ildə "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə simptomisnlə müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə etdi. Onun təklif etdiyi müalicə metodu respublikamızda geniş tətbiq olundu və traxomanın bir xəstəlik kimi aradan qalxmasında mühüm rol oynadı.

Zərifə xanımın oftalmoloq-alim kimi diqqət yetirdiyi aktual problemlər sırasında diaqnostika, qlaukomanın və görmə orqanının iltihabının müalicəsi xüsusi yer tuturdu. O, oftalmologiyanın elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi - görmə orqanının peşə patologiyasını dərinlən tədqiq edib. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə deyil, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görmə orqanına təsirinin tədqiqi ilə əlaqədar

idi. Zərifə xanım bu sahənin ilk tədqiqatçısı olub. O, dünyada ilk dəfə olaraq görmə orqanının peşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıb və elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Bu sahəyə dair araşdırmalarının ilkin nəticələrini ümumiləşdirərək "Azərbaycanın kimya sənayesi işçilərində görmə orqanının vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyası yazıb. 1977-ci ildə ona tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilib.

Gərgin və məhsuldar elmi fəaliyyətinə görə 1980-ci ildə "Əməkdar elm xadimi" fəxri adına layiq görülüb. Görkəmli alimin respublikanın iri sənaye müəssisələrində apardığı genişmiqyaslı elmi-tədqiqat işləri "Şin istehsalında gözün peşə patologiyası", "Xroniki yod intoksikasiyası zamanı oftalmologiya" və "Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası" kimi dəyərli monoqrafiyalarında öz əksini tapıb. 1981-ci ildə görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi-tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə və oftalmologiyanın inkişafına verdiyi töhfələrə görə ona keçmiş ittifaqın oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafatı olan SSRİ

Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatı verilib. O, həmin mükafata layiq görülən ilk qadın alim idi.

Zərifə Əliyeva 1983-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilib. O, həmçinin bir sıra dərslər vəsaiti və monoqrafiyaların müəllifidir: "Kəskin virus konyunktivitləri", "Keratitlər, gözün damarlı traktının, torlu qışanın, görmə sinirinin xəstəlikləri, kataraktalar", "Qlaukoma və gözün hipertenziyası", "Görmə orqanının zədələnməsi", "Göz yaşı axmasının fiziologiya və histologiyası", "Şəkərli diabetdə göz xəstəlikləri", "Gözün mikrocerrahiyyəsi", "Göz bəbəyi haşiyəsinin adaptasiya və müdafiə funksiyası" və sair. Alimin "Yaşaparıcı yolların fiziologiyası", "Yaşaparıcı yolların cərrahi müalicəsi", "Göz yaşı yollarının qoruyucu cərrahiyyə üsulları" və digər əsərləri bu gün də aktuallığını qoruyub saxlayır. O, iridodiyagnostika və iridoterapiya problemləri ilə də məşğul olub, bu sahəyə dair iki monoqrafiya hazırlayıb. Dünya miqyasında iridodiyagnostikaya aid kitabları ilk dəfə Zərifə xanım Əliyeva yazıb.

Zərifə xanımın həkimlik sənəti ilə bağlı bir fikri də diqqəti cəlb edir: "Həkim insanın ən

doğma adamıdır. O, insanlardan özünü ayırmamalı, özünü sevən, laqeyd insan olmamalıdır".

Akademik Zərifə Əliyeva həm də görkəmli ictimai xadim idi. O, keçmiş SSRİ Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, Ümumittifaq "Bilik" Cəmiyyəti İdarə Heyətinin, Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin üzvü olub.

Zərifə xanımın fəxri adları, elmi titulları, mükafatları olduqca çoxdur. Bu adların hər biri qürur, iftixar mənbəyidir. Amma bu adlar sırasında ən şərəfli Ana adıdır. Zərifə xanım Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi xəttinin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin anasıdır.

Yaxınlarının dediyi kimi, Zərifə xanım qeyri-adi bir ana idi və övladlarına olan münasibət də xüsusi idi. Belə münasibətin bənzərini tapmaq çətindir. O, uşaqları sanki Ulu Tanrı tərəfindən bəxş olunan bir nur payı kimi qəbul edirdi. Hərdən analar uşaqlarına olan məhəbbətdə elə yüksək dərəcələrə çatırlar ki, bununla hamını heyrətə gətirirlər. Zərifə xanım məhz belə analardan idi.

HEYDƏR ƏLİYEV İRSİNİ ÖYRƏNƏK

" Xalqın, Vətənin taleyi hər bir insanın taleyinə
çevrilməlidir! Cəmiyyətin gələcək tərəqqisi
bir çox cəhətdən indi gənclərimizə nəyi
və necə öyrətməyimizdən asılı olacaqdır. "

Heydər Əliyev

Heydər Əliyev mənimlədir

"Mənimlədir", - məsuliyyəti fərdə, şəxsə fokuslayır və artırır. "Bizimlədir" - isə məsuliyyəti bölüşdürür. Heydər Əliyev bilgisi və sevgisi hər kəsin məsuliyyəti olmalıdır. Şəxsi "mən"im gücü "biz"im də gücünü, bilgi, məhəbbət və qüdrətini artırır. Hər kəsin Heydər Əliyev irsini şəxsən mənimsəməsi effektivliyi yüksəldər, nəticədə "biz"im gücünü artırar. Ulu Öndər şəxsinə daha çox bilmək, qiymətləndirmək, sevmək - özünə, cəmiyyətə, vətənə, dövlətə xidmət deməkdir, xoşbəxt gələcəyə köklənməkdir, təminatlanmaqdır.

Azad Qarabağ, Bütövləşən Azərbaycan tarixini yazan "Dəmir Yumruq"lu sərkərdə, Azərbaycanı xoşbəxt gələcəyə aparan beynəlxalq nüfuzlu Lider, siyasi xadim, dövlətimizin Prezidenti İlham Əliyevi hamı, necə deyərlər, 7-dən 100-ə hər kəs yaxşı bilir. Çünki müasirləridir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevi də hamı tanıyır və sevir. Lakin yeni nəsil, Onun müasiri olmayanlar bu sahədə nisbətən az bilgiyə sahibdirlər. Heydər Əliyevi daha çox tanıdıqca Ona, özünə, Vətəninə, xalqına, dövlətinə məhəbbətin artır. Özünü xoşbəxt sayırsan ki, belə bir Əbədi Öndərin olub və var. Və Onun əbədiyyətinin təminatına məqsədlənirsən. Bütün bunları H.Əliyevi daha çox tanıdıqca daha dərinləndirən dərk edəcəksən.

40 yaşadək olanlar H.Əliyev yaşadığı dövrdə ya doğulmamışdı, ya da uşaq olub. Xüsusilə bu yaş qrupunun dövlətimizin xilaskarı haqqında oxumaqla öyrənməsinə ehtiyac duyulur.

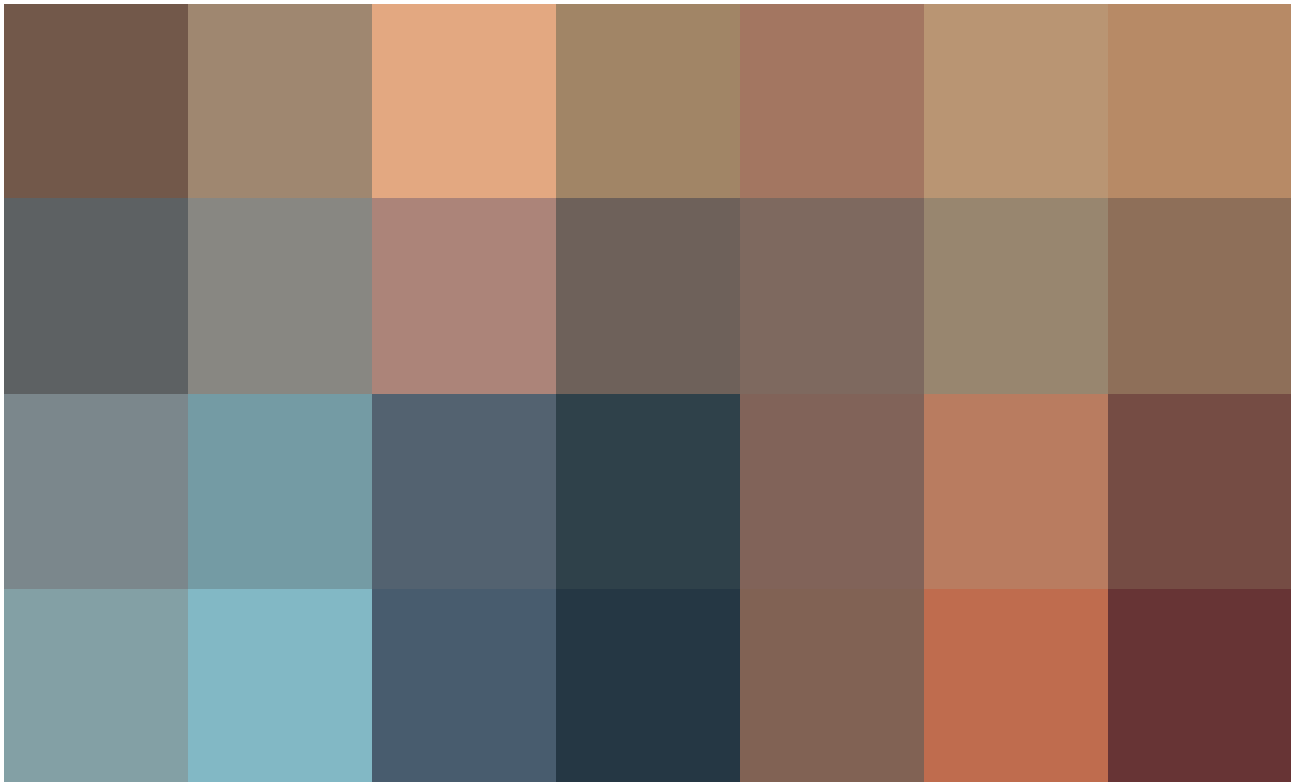
İlk sayımızdan başlayaraq hər ilin yekununda 40 yaşınadək olan məqalə müəllifləri, oxucular və sual-cavab doktrinasında iştirak edənlər arasından Heydər Əliyev irsini daha üstün mənimsəyənlərdən redaksiya tərəfindən qiymətləndirilməklə müyyənləşdirilənən aktiv 3 nəfər jurnalın diplomu ilə və sonrakı 3 nəfər aktiv isə hər biri 300 manat pul ilə mükafatlandırılacaq.

Suallar:

- SSRİ dövründə tarixdə ilk dəfə sağ ola-ola heykəli ucaldılan yeganə siyasi xadim Heydər Əliyevin abidəsi hansı şəhərdədir və neçənci ildə ucaldılıb?
- Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası rəhbərliyinin Dahi Heydər Əliyevə qarşı açıq və genişmiqyaslı təqibi nə vaxt başlanıb?
- H.Əliyevin işdən çıxarıldıqdan sonra ilk Moskvadan Azərbaycana dönmək cəhdi nə vaxt olub? Bu ilk cəhdin qarşısı necə alınıb?
- Heydər Əliyev Moskvadan Azərbaycana birdəfəlik nə vaxt dönüb?
- Heydər Əliyevə Kommunist rəhbərliyi tərəfindən açıq və tam miqyaslı təqiblər başlandıqı dövrdən sonra Kommunist Partiyasının orqanı olan mətbuatda Onun haqqında dərc olunan ilk və yeganə geniş müsbət məqalənin müəllifi kimdir?
- Heydər Əliyev ilk dəfə İstintaqa hansı cinayət işi ilə bağlı ifadə verib?
- Heydər Əliyevin hər kəsə hər gün dəstək və rə bilən qiymətli kəlamları toplum halında nə vaxt dərc olunub? Kitabın redaktoru kimdir?

Arzu edərdik: Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu da layihəmizdə iştirak etsin, təşəbbüsümüzdə dəstək olsun.

Bildiyimiz kimi, "Azərbaycan Gəncliyi 2011-2015-ci illərdə" Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında 7 iyun 2011-ci il tarixli 1621 nömrəli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illərdə" Dövlət Proqramının 6.1.4-cü yarımbəndinə əsasən Gənclərlə iş sahəsində normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və infrastrukturun inkişafı

üçün Fondun yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Dövlət Programına əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 dekabr 2011-ci il tarixli 542 nömrəli Fərmanı ilə Gənclər və İdman Nazirliyinin yanında Gənclər Fondu yaradılmışdır. Və Gənclər Fondu fəaliyyəti dövründə çox böyük uğurlara imza atmışdır. Böyük təcrübəyə, yüksək potensiala, geniş imkana malik Gənclər Fondunun iştirakı sözsüz ki, layihəməizə böyük dəstək olardı.

"Heydər Əliyev irsini öyrənək" doktrinasına Respublika Baş Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun münasibəti qürurlandırıcıdır.

Bu sayımızda 28 il əvvəl "Savalan" qəzetində dərc olunmuş "Heydər Baba" adına Uşaq Təşkilatının yaradılması təşəbbüsünə dair müraciəti Ulu Öndərin ad günü ərəfəsində yenidən dərc etməyi münasib bildik.

NƏRİMANOV RAYONU 193 SAYLI MƏKTƏBİN 5-Cİ SİNİF ŞAGİRDİ AĞAMİRZƏYEV FƏRİDİN RESPUBLİKANIN BÜTÜN UŞAQLARINA MÜRACİƏTİ

Əziz uşaqlar, Sovetlər birliyi dağıldıqdan sonra respublikamız ağır vəziyyətə düşmüşdür. Müharibə, aclıq, hər yerdə göz yaşı... Yüzlərlə uşaq öz ata-anasını itirdi, girov götürüldü, qaçqın oldu. Biz o günləri heç vaxt unutmayacağıq.

Xalqı ağır vəziyyətdən yalnız Heydər Əliyev çıxara bilirdi. Ona görə uşaq da, böyük də, hamı Heydər babaya üz tutdu. Xalqın arzusu və tələbi ilə Heydər Əliyev Prezident seçildi. Yalnız bundan sonra respublikamızda həyat öz axınına düşdü. Müharibə dayandı.

İndi Azərbaycanı dünyanın hər yerində tanıyırlar. Heydər Əliyevin müdrik siyasəti sayəsində müstəqil Azərbaycan gündən-günə dəyişir. Çox çəkməz ki, bütün qaçqınlar, o cümlədən uşaqlar öz doğma yurdlarına qayıdalar.

Heydər baba uşaqları çox sevir. O, vaxtaşırı uşaqlara, xüsusilə qaçqın balalarına, kimsəsiz

körpə uşaqlara baş çəkir, onlara xüsusi diqqət yetirir.

Respublikamızda uşaqların idmanla məşğul olmasına, istedadlarının inkişaf etdirilməsinə böyük qayğı göstərir. Heydər baba həmişə deyir: "Uşaqlar bizim gələcəyimizdir!"

Doğrudan da biz uşaqlar gələcəyini - XXI əsrin vətəndaşları olacağıq. Gərək elə oxuyaq, elə çalışaq ki, bu adı şərəflə doğruldaq. Vətəni, xalqı sevməkdə Heydər babaya oxşayaq. Onun əməllərini yaşadaq. Mən təklif edirəm ki, Uşaq Birliyinə bütün əməlləri ilə gələcəyini vətəndaşına nümunə ola biləcək əziz

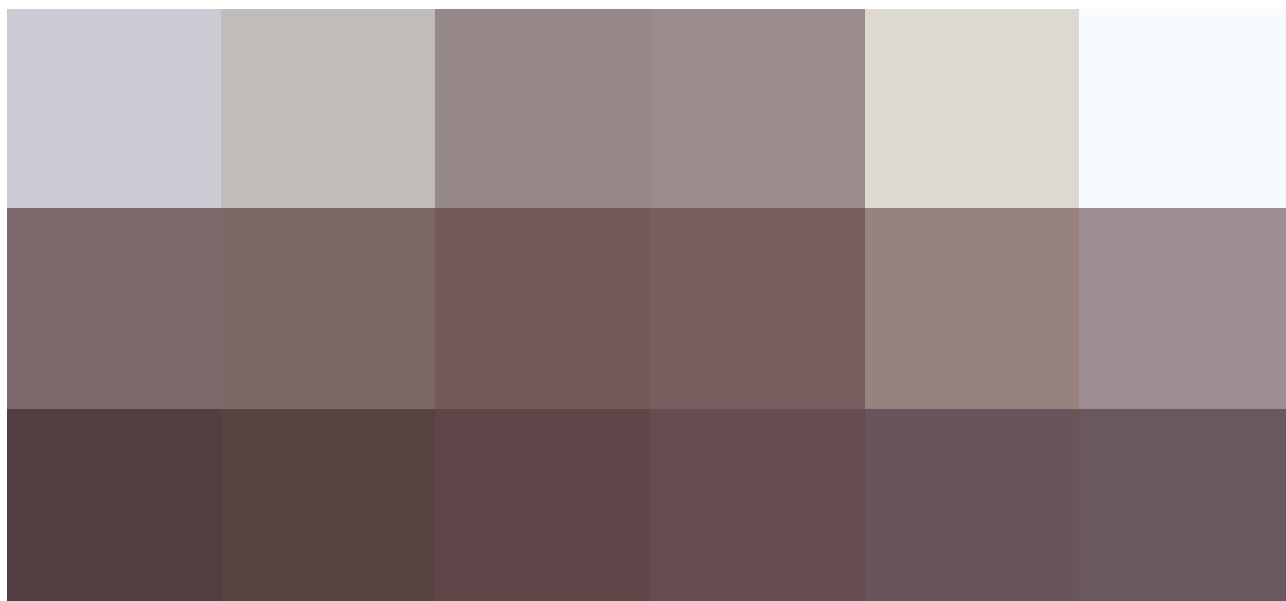
Babamızı, hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyevin adı verilsin.

Uşaq Birliyinin emblemi kimi Heydər babamızı şəkli olan döş nişanı təsis edilsin. Birliyə üzv olmaq istəyən hər uşaq da Heydər Baba andı içib bu nişanı yaxasına taxsın. Məncə bu nişanı yaxasında daşıyan hər bir uşağın oxumaq, davranış, böyük-küçüyə münasibət, Vətənə məhəbbət məsuliyyəti artacaq. Çünki hər kəs ürəyinin üstündə gəzdirdiyi Babasına bənzəməyə çalışacaq. Mən tam əminəm ki, mənim bu müraciətimə nəinki bütün Azərbaycan məktəbliləri, hətta bütün Türk dünyası uşaqları tərəfdar olacaqlar. Axı Babamızı bütün dünyada sevirlər. Respublikamızın bütün uşaqlarını bu təklifə qoşulmağa çağırıram.

HEYDƏR BABA

Bir nağıla bənzəyir
Ömrün, həyatın sənin
Zamanı qabaqlayır
Zəkan - ağ atın sənin
Elin çətin gününə
Özünü yetirmisən,
Ürəklərə, gözlərə
Nur seli gətirmisən
Sən xalq üçün doğuldun,
Azadlığın mayakı
Sülhün dayağı oldun
Xilaskar əllərindən
Öpürəm, Heydər Baba!
Yoluna gül-çiçəklər
Səpirəm, Heydər Baba!
Sən atamın atası
Babamın babası,an,
Bu ulu millətimin
Haqqını tapasın
Uğur olsun yoluna,
Qüvvət gəlsin qoluna!
Xilaskar əllərindən
Öpürəm, Heydər Baba!
Yoluna gül-çiçəklər
Səpirəm, Heydər Baba!

*Fərid Ağamirzəyev,
Bakıdakı 193 sayılı məktəbin
5-ci sinif şagirdi.
(dekabr-1997-ci il)*

Azərbaycan Respublikası adından

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI

Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova (məruzəçi-hakim), Rövşən İsmayilov, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Yasamal rayon Məhkəməsinin hakimi İlahə Abbasovanın, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Sosial qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Məhəmməd Baziqovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Mülki hüquq kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Məhəbbət Dəmirçiyevanın,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Əsəd Mirzəliyevin, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İkrəm Şirinovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq Bakı şəhəri Yasamal rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında xüsusi konstitusiyaya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin "uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində" müddəasının şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Həsənovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı şəhəri Yasamal rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsinə (bundan sonra - Konstitusiyası Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin (bundan sonra - Ailə Məcəlləsi) 15-ci maddəsinin "uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində" müddəasının şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, iddiaçı O.Əliyev 29 dekabr 2014-cü il tarixində G.Hüseynovaya qarşı nikahın pozulması tələbinə dair məhkəmədə iddia qaldırmış, lakin cavabdeh hamilə olduğu üçün nikah pozulmamışdır. 28 fevral 2015-ci il tarixində cavabdehin uşağı ölü doğulduqdan sonra iddiaçı yenidən məhkəmədə nikahın pozulması haqqında iddia qaldırmışdır. Məhkəmə baxışı zamanı cavabdeh nikahın pozulmasına razı olmamış və Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinə istinad edərək, ərinin nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun olmadığını bildirmişdir.

Ailə Məcəlləsinin "Ərin nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun məhdudlaşdırılması" adlanan 15-ci maddəsinin tələbinə görə arvadın hamiləliyi dövründə və ya uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz.

Lakin bu məhdudiyyətin uşağın ölü doğulduğu, yaxud 1 yaşı tamam olanadək öldüyü hallara şamil edilib-edilməməsinin dəqiq müəyyən olunmadığını və maddənin tətbiqi ilə bağlı məhkəmə təcrübəsində müxtəlif yanaşmaların mövcud olduğunu nəzərə alaraq, müraciətdən Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsində uşağın ölü doğulduğu, yaxud 1 yaşı tamam olanadək öldüyü hallarda da 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ərin nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldırmaq hüququnun olub-olmaması məsələsinə aydınlıq gətirilməsi üçün qeyd edilən normanın

şərh olunmasının zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Müraciətlə bağlı Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra - Konstitusiyası) 17-ci maddəsində göstərilir ki, cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir.

Ailə institutu tarixən vətəndaş cəmiyyətinin əsas təsisatlarından biri kimi insani dəyərlərin, mədəniyyət və nəsillərin tarixi varisliyinin qoruyucusu, sabitlik və yüksəliş təməli sayılmışdır. Ailə hər bir sivil cəmiyyətin əsasını təşkil edən, insanlığın ən ali, ülvəi və saf duyğularını, nəcib niyyətlərini özündə təcəssüm etdirən ittifaq kimi dəyərləndirilmişdir.

Ailə bioloji, sosial və məişət funksiyalarına görə cəmiyyətin özəyi olmaqla yanaşı, hər bir normal insanın böyük sərvəti, zینəti, həyatının mənasıdır. Ailə əxlaq, mənəviyyat kimi dəyərlərin ucalığında dayanan birlikdir.

Ailə institutuna dövlətin verdiyi dəyərin nəticəsidir ki, ailənin qurulmasının əsasını təşkil edən nikahın bağlanması şərtləri Konstitusiyası ilə müəyyən edilmişdir.

Konstitusiyanın "Nikah hüququ" adlanan 34-cü maddəsinə görə hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır və heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Analıq, atalıq, uşaqlıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir. Uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin həm hüququ, həm də borcudur.

Öz əsas qayəsini Konstitusiyadan götürən ailə qanunvericiliyi ailə münasibətlərinin yaranmasının və möhkəmlənməsinin, onlara xi-

tam verilməsinin prinsiplərini, ailə münasibətlərinin iştirakçılarının hüquq və vəzifələrini, dövlət orqanlarının bu sahədə vəzifələrini, habelə vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı qaydalarını tənzimləyən normaları müəyyən etmişdir.

Ailə Məcəlləsinin 1.3-cü maddəsində müəyyən edilmişdir ki, ailə qanunvericiliyi ailənin möhkəmləndirilməsi zəruriyyətindən, ailə münasibətlərinin qarşılıqlı məhəbbət və hörmət hissləri əsasında qurulmasından, ailənin işinə hər kəsin qarışmasının yolverilməzliyindən, ailə üzvlərinin ailə qarşısında qarşılıqlı yardım və məsuliyyətindən, onların hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunmasından və bu hüquqların məhkəmədə müdafiəsi imkanlarından irəli gəlir.

Ailə qanunvericiliyinə görə, nikah kişi ilə qadının ailə qurmaq məqsədilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyata alınan könüllü ittifaqdır (Ailə Məcəlləsinin 2.3-cü maddəsi).

Nikaha daxil olarkən və ailə münasibətlərində sosial, irqi, milli, dini və dil mənsəbiyyətinə görə vətəndaşların hüquqlarının hər hansı formada məhdudlaşdırılması qadağandır. Ailənin başqa üzvlərinin və digər vətəndaşların mənəviyyətinin, sağlamlığının, hüquqlarının və qanuni mənafələrinin müdafiəsi məqsədi ilə vətəndaşların ailədəki hüquqları yalnız qanun əsasında məhdudlaşdırıla bilər (Ailə Məcəlləsinin 2.4 və 2.5-ci maddələri).

Vətəndaşlar ailə hüquqlarını və onların müdafiəsini, bu Məcəllədə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, müstəqil həyata keçirirlər. Ailənin bir üzvü öz hüquqlarını həyata keçirərkən və vəzifələrini yerinə yetirərkən ailənin başqa üzvlərini və digər vətəndaşların hüquqlarını, azadlıqlarını və qanuni mənafələrini pozmamalıdır (Ailə Məcəlləsinin 6-cı maddəsi).

Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 307.2.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 2 noyabr 2010-cu il tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, kişi və qadının nikah ittifaqının könüllü-lüyü və iradə sərbəstliyi prinsipinə əsasən hər bir kişinin və qadının öz rəyi ilə könüllü surətdə, kənar şəxslərin təsiri olmadan özünə ər və arvad seçmək hüququ vardır. Nikaha daxil olan kişi və qadının qarşılıqlı könüllü razılığı nikahın bağlanması əsas şərtidir.

Konstitusiyanın və ailə qanunvericiliyinin yuxarıda qeyd olunan normalarını təhlil edərək Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, nikahın könüllü-lüyü, nikaha daxil olan şəxslərin iradə ifadəsinin sərbəstliyi, ailənin möhkəmləndirilməsi zəruriyyəti, ər və arvadın hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunması və onların bu hüquqlarının məhkəmədə müdafiəsi imkanları, ər-arvadın hüquq bərabərliyi, ailədaxili məsələlərin qarşılıqlı razılıq əsasında həll olunması və s. prinsiplər nikahın bütün mərhələlərini (nikaha daxil olma, nikahda olma və nikaha xitam verilməsinə) əhatə edir.

Nikaha xitam verilməsinin əsasları və qaydası Ailə Məcəlləsinin 4-cü fəslinin, nikahın pozulmasının qeydə alınması məsələləri isə həmin Məcəllənin 25-ci fəslinin müddəaları ilə tənzimlənir.

Ailə hüquq nəzəriyyəsində nikaha xitam verilməsi dedikdə, müəyyən hüquqi faktların yaranması ilə əlaqədar ər-arvadın qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada bağlanmış nikahdan əmələ gələn münasibətlərinə xitam verilməsi başa düşülür.

Ailə qanunvericiliyi nikahın pozulmasının iki qaydasını müəyyən edir - məhkəmə qaydasında və müvafiq icra hakimiyyəti orqanında (inzibati qaydada). Ailə Məcəlləsinin 16-cı

maddəsinə görə nikaha xitam verilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı, bu Məcəllənin 19-21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda isə məhkəmə tərəfindən həyata keçirilir.

Həmin maddələrdə qanunverici məhkəmə qaydasında nikaha xitam verilməsinin iki əsas şərtini müəyyən etmişdir: ər-arvadın yetkinlik yaşına çatmayan ümumi uşaqlarının olması; tərəflərdən birinin nikahın pozulmasına razılığının olmaması.

Ailə Məcəlləsi nikaha xitam verilməsinin qaydalarını müəyyən edərkən nikahın könüllü-lüyü, ər-arvadın hüquq bərabərliyi, həmçinin nikahın pozulmasının azadlığı, ər və arvadın hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunması prinsipləri, habelə uşaqların hüquqlarının müdafiəsi baxımından çıxış edir.

Qeyd olunduğu kimi, Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinə əsasən arvadın hamiləliyi dövründə və ya uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, məhkəmə təcrübəsində fikir ayrılığına səbəb olan qanunun bu məhdudlaşdırıcı göstərişi ailənin tamlığına, ana və uşağın hüquqlarının qorunmasına xidmət etməklə qadının müəyyən zaman kəsiyində, yəni hamiləlik və uşağın doğulmasından sonrakı dövrdə nəinki qəbul ediləndir, eyni zamanda analığa verilən yüksək insani dəyərdir.

Bu həmçinin Ailə Məcəlləsinin vəzifələrindən də irəli gəlir. Belə ki, həmin Məcəllənin 3.0.4-cü maddəsinə əsasən ana və uşaqların mənafeyinin hərtərəfli müdafiəsi bu Məcəllənin vəzifələrindən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Ailə Məcəlləsinin 85.1.1-ci maddəsinə görə isə hamiləlik dövründə və ümumi uşaqların doğulduğu gündən 3 il ərzində keçmiş arvad nikah pozulduqdan sonra məhkəmə qaydasın-

da zəruri vəsaitə malik olan keçmiş ərden aliment ödəməyi tələb etmək hüququna malikdir.

Bu baxımdan, ər-in nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun müəyyən müddətdə məhdudlaşdırılması ər-arvad arasında bərabərlik hüququnun pozulması kimi qəbul edilə bilməz. Belə ki, bu hüquq yalnız məlum zaman kəsiyində məhdudlaşdırılır ki, bu da Ailə Məcəlləsinin 2.5-ci maddəsinin tələbinə tam uyğundur. Burada da məqsəd qadına və uşağa münasibətdə daha yumşaq mühitin yaradılmasıdır.

Bir sıra dövlətlərin nikah və ailə qanunvericiliyində də arvadın hamiləliyi dövründə və uşaq doğulduqdan sonra ər-in arvadın razılığı olmadan nikahın pozulmasını tələb etmək hüququnun müəyyən müddətə məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Belə ki, oxşar yanaşmalar Rusiya Federasiyası, Qazaxıstan, Ukrayna, Qırğızıstan, Moldova, Belarus Respublikalarının qanunvericiliyində də müəyyən edilmişdir.

Rusiya Federasiyası Ailə Məcəlləsinin analoji məsələni tənzimləyən 17-ci maddəsinə Rusiya Federasiyası Ali Məhkəməsi Plenumunun "Məhkəmələr tərəfindən nikahın pozulması işləri üzrə qanunvericiliyin tətbiqi barədə" 5 noyabr 1998-ci il tarixli Qərarı ilə şərh verilərək arvadın hamiləliyi dövründə və uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər-in nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldırmaq hüququnun uşağın ölü doğulduğu və ya 1 yaşına çatanadək öldüyü hallara da şamil edildiyi göstərilmişdir.

Moldovanın qanunvericiliyi isə ər-in nikahın pozulması barədə iddia qaldırmasına 1 illik məhdudiyyətin qoyulmasını uşağın doğulduqdan sonra 1 il müddətində yaşaması ilə şərtləndirir.

Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin tətbiqi ilə bağlı müxtəlif yanaşmalara gəldikdə isə

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, qanunun mənasına görə, arvadın hamiləliyi dövründə və ya uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ərin nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldırmasına məhdudiyyətin qoyulması yalnız doğum faktı ilə şərtləndirilir. Normanın "doğulduqdan sonra" ifadəsi doğum faktından 1 il müddət keçməsinə nəzərdə tutur. Uşağın doğulması artıq hüquqi fakt hesab olunur, onun ölü doğulması qanunun müəyyən etdiyi müddətin aradan qaldırılması üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmir.

Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin tələbinin uşağın 1 yaşına çatanaqədər ölməsi halına şamil olunub-olunmaması ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, qanunun bu norması imperativ xarakter daşımaq ilə birmənalı şəkildə müəyyən etmişdir ki, arvadın razılığı olmadan ər uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz. Qanunun müəyyən etdiyi 1 il müddətində məhdudiyyət uşağın bir neçə aydan sonra ölməsi faktı ilə əlaqələndirilmir və onun ölümü də 1 illik müddəti aradan qaldırmır. Bu baxımdan, Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsində nəzərdə tutulan 1 illik məhdudiyyət uşağın ölü doğulduğu və ya bir yaşına çatanaqədər öldüyü halları da ehtiva edir.

Göstərilən maddənin mənasına görə ərin arvadın razılığı olmadan nikahın pozulması barədə iddia qaldırmaq hüququ, uşağın ölü doğulması və ya bir yaşına çatanaqədər ölməsi hallarında da, yalnız uşağın doğulduğu gündən 1 illik müddət tamam olduqdan sonra yaranır.

Qanunun tələbinə görə arvadın razılığı olmadan onun hamiləliyi dövründə ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldırdığı halda onun ərizəsi məhkəmə tərəfindən qəbul edilməməli, hamiləlik iddia ərizəsinin icraata qə-

bul edilməsindən sonra müəyyən edildiyi halda isə mülki-prosessual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq işin icraatına xitam verilməlidir.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin "uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz" müddəası uşağın ölü doğulduğu və ya doğulduqdan sonra 1 il müddətində öldüyü halları da ehtiva edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin "uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz" müddəası uşağın ölü doğulduğu və ya doğulduqdan sonra 1 il müddətində öldüyü halları da ehtiva edir.
2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.
3. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində, "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.
4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr Fərhad Abdullayev
Bakı şəhəri, 16 oktyabr 2015-ci il.

*Azərbaycan Respublikası adından***AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI****Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinin
I hissəsi baxımından Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin
673.1.2 və 673.3-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi - hakim), Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayilov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraziəti əsasında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinin I hissəsi baxımından Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 673.1.2 və 673.3-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlər Bakı Apellyasiya Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının mülahizələrini, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının, Hüquqi Ekspertiza və Qanunvericilik Təşəbbüsləri Mərkəzinin mütəxəssis mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru S.Süleymanlının rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra - Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra - Mülki Məcəllə) 673.1.2 və 673.3-cü maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra - Konstitusiya) 17-ci maddəsinin I hissəsinin tələbləri

baxımından əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının icraatında Tofiq Sadıqovun Toğrul Sadıxova qarşı ailə hüquq münasibətlərindən irəli gələn vəzifələrin kobud şəkildə pozulması əsası ilə bağışlamaqdan imtina tələbinə dair iddiası ilə bağlı mülki iş vardır.

Müraciətdə Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsinin "hədiyyə alan ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq onun üzərinə qoyulmuş vəzifələri hədiyyə verənin və ya onun yaxın qohumlarının biri barəsində kobudcasına pozduqda" müddəasının nədə ifadə olunması ilə bağlı məhkəmə təcrübəsində fikir ayrılığının olduğu göstərilmişdir.

Həmçinin müraciətdə bağışlama müqaviləsinin icra edilməsindən on ildən çox müddət keçdikdən sonra bağışlamaqdan imtina səbəbi baş verdiyi təqdirdə, bağışlamaqdan imtina edilməsinin mümkün olub-olmaması və Mülki Məcəllənin 673.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan bir illik müddətin hüquqi mahiyyəti, xüsusilə də həmin müddətin iddia və ya kəsici müddət olması ilə bağlı məsələyə aydınlıq gətirilməsinə ehtiyac olduğu qeyd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qənaətinə görə, vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasının təmin edilməsi məqsədi ilə qeyd olunan qanunvericilik normalarının şərh edilməsi zəruridir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar, ilk növbədə, bağışlama müqaviləsinin hüquqi mahiyyətinin açıqlanmasını, bağışlamadan imtinaya əsas verən halların və bu halların yaratdığı hüquqi nəticələrin təhlil edilməsini vacib hesab edir.

Bağışlama institutu mənəvi və əxlaqi dəyərlər zəminində formalaşan münasibətlər əsasında hər hansı bir şəxsin öz maddi əmlak nemətlərini könüllü olaraq başqa şəxsə verməsində ifadə olunur.

Mülki Məcəllənin 666.1-ci maddəsinə əsasən, bağışlama müqaviləsi sağ ikən bağlanan elə müqavilədir ki, onun əsasında hədiyyə verən öz əmlakının bir hissəsini bağışlamaqla hədiyyə alanı zənginləşdirir, həm də bu cür bağışlama hədiyyə alan tərəfindən heç bir cavab xidməti ilə şərtləndirilmir.

Göründüyü kimi, bağışlama müqaviləsi hədiyyə alan tərəfindən heç bir cavab xidməti ilə şərtləndirilməyən əvəzsiz müqavilə kimi müəyyən edilmişdir. Bağışlama müqaviləsinin əvəzsiz olması onda ifadə olunur ki, hədiyyə alan hədiyyənin müqabilində hədiyyə verənin bəhrələnməsinə və ya hər hansı maddi təminat əldə etməsinə yönələn öhdəliklər daşımır və belə öhdəliyin nəzərdə tutulması istisna edilir.

Mülki Məcəllənin 666.2 və 666.3-cü maddələrinə uyğun olaraq, bağışlama müqaviləsinin predmeti əşyalar, hədiyyə verənə və ya üçüncü şəxsə qarşı əmlak hüquqları (tələblər), habelə hədiyyə alanın hədiyyə verən və ya üçüncü şəxs qarşısında əmlak vəzifəsindən azad edilməsi ola bilər. Mənəvi və ya əxlaqi borcun icrası bağışlama sayılmır.

Göstərilənlərlə yanaşı, qanunverici Mülki Məcəllənin 670.1-ci maddəsində bağışlamanın müəyyən şərtlərin və ya öhdəliklərin yerinə yetirilməsindən asılı edilə bilməsini mümkün saymışdır. Həmin maddəyə uyğun olaraq, bağışlama hədiyyə verənin bəhrələnməsi ilə bağlı olmayan şərtlərin və ya öhdəliklərin yerinə yetirilməsindən asılı edilə bilər. Hədiyyə alanın götürdüyü öhdəliyin icra edilməməsi və ya lazımınca icra edilməməsinin nəticələri Məcəllənin 670.3-cü maddəsi ilə tənzimlənir.

Qeyd edilməlidir ki, hər hansı əqdin, o cümlədən bağışlama müqaviləsinin etibarlılığı, yəni arzu olunan hüquqi nəticəyə səbəb olması üçün mülki qanunvericilikdə nəzərdə tutulan şərtlərə əməl edilməlidir. Bağışlama müqaviləsinin etibarlılıq şərtlərindən biri kimi hədiyyə verənin iradə ifadəsinin və hüquqi niyyətinin vahidliyi və həqiqiliyi çıxış edir. Müqavilənin etibarlılığı üçün zəruri olan bu tələb müqavilə azadlığı prinsipindən irəli gəlir.

Qanunvericilikdə və hüquq ədəbiyyatında bağışlama müqaviləsinin real və konsensual formaları fərqləndirilir.

Belə ki, hədiyyə verən hədiyyəni bağışlamaqla hədiyyə alanı zənginləşdirdikdə bağışlama müqaviləsi real müqavilə hesab olunur, yəni bu müqavilənin bağlanması barədə razılıq əldə olunmaqla, eyni vaxtda əmlak və ya əmlak hüquqları verilir (Mülki Məcəllənin 666.1-ci maddəsi). Hədiyyə verən hədiyyə alana gələcəkdə hədiyyəni bağışlamaq vədi verdiyi halda isə bağışlama müqaviləsinin konsensual forması mövcud olur (Mülki Məcəllənin 668.1.5-ci maddəsi).

Göründüyü kimi, real müqavilələr üzrə hüquq və öhdəliklər müqavilə predmeti olan əmlakın (əşyanın) verilməsi ilə yaranır. Bu halda bağışlama müqaviləsi hədiyyə almış şəxsin hədiyyəni qəbul etməsi ilə bağlanmış sayılır. Konsensual müqavilələr üzrə hüquq və öhdəliklər isə bu müqavilənin bağlandığı (imzalandığı) andan əmələ gəlir. Mülki qanunvericilikdə konsensual müqavilənin əsas əlamətlərindən biri "əmlakı təqdim etməyi öhdəsinə götürür", "işləri görməyi öhdəsinə götürür" və s. bu kimi ifadələr ilə müəyyən

olunur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 477.0.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 470.2-ci maddəsi və "İpoteka haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.0.8 və 10.5-ci maddələri, eləcə də Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 269.11 və 307.4-cü maddələrinin "İpoteka haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 3.2 və 10.5-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair" 2018-ci il 31 may tarixli Qərarı).

Göstərməlidir ki, Mülki Məcəllənin 673-cü maddəsi ümumilikdə həm real, həm də konsensual bağışlama müqaviləsindən imtinanı tənzimləyir.

Belə ki, həmin Məcəllənin 673.1-ci maddəsində qeyd edilən "bağışlamaqdan imtina" müddəası əmlak bağışlanana qədər edilən imtinanı deyil, əmlak bağışlandıqdan və o, hədiyyə alanın mülkiyyətinə keçdikdən sonra edilən imtinanı ehtiva edir. Həmin maddəyə əsasən, hədiyyə alan hədiyyə verənin və ya onun yaxın qohumunun barəsində ağır cinayət törətdikdə, hədiyyə alan ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq onun üzərinə qoyulmuş vəzifələri hədiyyə verənin və ya onun yaxın qohumlarının biri barəsində kobudcasına pozduqda, hədiyyə alan bağışlama ilə bağlı öhdəlikləri əsassız olaraq icra etmədikdə hədiyyə verən bağışlamaqdan imtina edə bilər.

Mülki Məcəllənin 673.2-ci maddəsi isə konsensual bağışlama müqaviləsinin, yəni hədiyyə verənin bağışlama barəsində verdiyi vədin ləğv edilməsi və onun icrasından imtina edilməsi hallarını tənzimləyir (Konstitusi-

ya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 666.1, 670.1, 670.3 və 673.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair" 2012-ci il 19 dekabr tarixli Qərarı).

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan bağışlamaqdan imtina halı ilə bağlı xüsusilə ailə və ailə hüquq münasibətləri anlayışlarına aydınlıq gətirilməsini vacib hesab edir.

Ailə institutu fərdin psixi və fiziki cəhətdən sağlam böyüməsi, təhsil alması və gələcəkdə bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında vacib rol oynayır. Bu istiqamətdə ailənin sosiallaşma (şəxsin cəmiyyətin normalarını, dəyərlərini, davranış modellərini mənimsəməsi), emosional məmnunluq, müdafiə (ailə üzvlərinin fiziki, iqtisadi və psixoloji müdafiəsinin müxtəlif müstəvidə təmin edilməsi), iqtisadi (ailə üzvləri arasında sıx iqtisadi əlaqələrin olması) və s. funksiyalarını qeyd etmək olar.

Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin I hissəsində ailənin cəmiyyətin əsas özəyi olduğu təsbit edilərək, onun dövlətin xüsusi himayəsində olduğu vurğulanmışdır. Bu səbəblə də etibarlı və sağlam ailə münasibətlərinin qorunması və gücləndirilməsi vəzifəsi Konstitusiyaya ilə dövlət üzərinə qoyulan pozitiv öhdəlikdir. Dövlətin daşdığı bu vəzifə isə ailə dəyərlərinin pozuntulardan qorunmasını və buna yol vermiş şəxslərin müvafiq məsuliyyətə cəlb edilməsini labüd edir.

Ailə anlayışı hüquqi bağlar və nəticələr yaradan, ailə dəyərləri ilə bağlı münasi-

bətləri ehtiva edən birliyi ifadə edir. Burada ailə dəyərləri dedikdə, qarşılıqlı qayğı, insanların mənsub olduqları ailəyə hörmət və ehtiram göstərməsi kimi mənəvi və əxlaqi münasibətlərin qorunması nəzərdə tutulur.

Ailə hüquq münasibətləri ailə qanunvericiliyinin predmeti olmaqla, məzmununu ailə üzvlərinin qarşılıqlı hüquq və öhdəlikləri təşkil edir və bu münasibətlər müəyyən hüquqi faktların baş verməsi ilə (nikaha daxil olma, doğulma və s.) yaranır.

Ailə qanunvericiliyi isə Konstitusiyadan, Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsindən (bundan sonra - Ailə Məcəlləsi), həmin Məcəlləyə uyğun olaraq qəbul edilmiş digər müvafiq qanunvericilik aktlarından və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir (Ailə Məcəlləsinin 1.1-ci maddəsi).

Beləliklə, ailə hüquq münasibətləri dedikdə, ailə üzvləri (ər-arvad, valideynlər və uşaqlar), eləcə də ailə qanunvericiliyində müəyyən edilən hallarda və həddə başqa qohumlar və digər şəxslər arasında yaranan əmlak və şəxsi qeyri-əmlak münasibətləri başa düşülür.

Ailə hüquq müstəvisində şəxsi qeyri-əmlak münasibətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- nikahın bağlanması və nikaha xitam verilməsi;
- ailə həyatına aid məsələlərin həlli zamanı ər-arvad arasında yaranan münasibətlər;
- nikah bağlanarkən və nikah pozulduqdan sonra soyadı seçimi;

- uşaqların tərbiyəsi və təhsili zamanı valideyn və uşaqların münasibətləri və s.

Əmlak münasibətlərinə isə ər-arvadın, keçmiş ər-arvadın, valideynlərin və uşaqların aliment öhdəlikləri, onların birgə və şəxsi əmlaka dair münasibətləri və s. aiddir.

Ailə Məcəlləsinin 1.3-cü maddəsinə əsasən, ailə qanunvericiliyi ailənin möhkəmləndirilməsi zəruriyyətindən, ailə münasibətlərinin qarşılıqlı məhəbbət və hörmət hissləri əsasında qurulmasından, ailənin işinə hər kəsin qarışmasının yolverilməzliyindən, ailə üzvlərinin ailə qarşısında qarşılıqlı yardım və məsuliyyətindən, onların hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunmasından və bu hüquqların məhkəmədə müdafiəsi imkanlarından irəli gəlir.

Ailənin ümumbəşəri prinsiplər əsasında qurulması, ailə münasibətlərinin qadın və kişinin könüllü nikah ittifaqı, bütün ailə üzvlərinin maddi mülahizələrdən azad olan qarşılıqlı məhəbbəti, dostluğu və hörmət hissləri əsasında qurulması, ailədə uşaqların ictimai tərbiyə ilə üzvi əlaqədar şəkildə vətənə sdaqət ruhunda tərbiyə edilməsi və s. Ailə Məcəlləsinin vəzifələri kimi müəyyən olunmuşdur (Ailə Məcəlləsinin 3-cü maddəsi).

Göstərilənlər baxımından nəzərə alınmalıdır ki, ailə üzvlərindən biri digərinə hədiyyə, xüsusən dəyərli hədiyyələr edərkən heç bir maddi qarşılıq gözləmədən, sırf mənəvi motivdən çıxış edir. Bu halda o, mənəvi dəyər verdiyi, yaxın bildiyi, qarşılığında da eyni əxlaqi münasibəti gözlədiyi ailə üzvünü əvəzsiz qaydada hədiyyə verməklə zənginləşdirir. Bunun isə sağlam və etibarlı ailə münasibət-

lərinin formalaşmasında, ailə üzvləri arasında mənəvi bağların güclənməsində əhəmiyyəti və rolu danılmazdır. Lakin buna rəğmən hədiyyə alanın hədiyyə verənin özünə və ya yaxın qohumuna qarşı sağlam ailə münasibətlərini kökündən sarsıdan hərəkətlərə yol verməsi ailə qanunvericiliyinin məqsədinin realizəsini və vəzifələrinin icrasını mümkünsüz edir.

Beləliklə, hədiyyə alan tərəfindən hədiyyə verənin özü və ya onun yaxın qohumları barəsində ailə hüquq münasibətlərindən irəli gələn vəzifələrin kobudcasına pozulması bağışlamanın motivini aradan qaldırdığından, bu hal hədiyyədən imtina üçün əsas kimi təsbit edilmişdir.

O da göstərməlidir ki, Ailə Məcəlləsinin 12.0.1-ci maddəsinə əsasən, valideynlər və uşaqlar, baba-nənə və nəvələr, doğma və ögey (ümumi ata və anası olan) qardaş və bacılar yaxın qohum sayılırlar.

Qanunvericilikdə ailə hüquq münasibətlərindən irəli gələn vəzifələr sırasında aşağıdakılar təsbit edilmişdir:

- valideynlərin uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək borcu (Konstitusiyanın 34-cü maddəsinin IV hissəsi);
- uşaqların valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq borcu, 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqların əmək qabiliyyəti olmayan valideynləri saxlamaq borcu (Konstitusiyanın 34-cü maddəsinin V hissəsi, Ailə Məcəlləsinin 82.1-ci maddəsi);
- ər-arvadın ailədə öz münasibətlərini qarşılıqlı yardım və hörmət hissi əsasında

qurması, ailənin möhkəmləndirilməsi və rifahı üçün birgə fəaliyyət göstərməsi, övladlarının inkişafı üçün əlverişli şərait yaratması və onların sağlamlığının qayğısına qalması (Ailə Məcəlləsinin 29.4-cü maddəsi);

- valideynlərin uşaqların əsas ümumi təhsil almasını təmin etməsi, onların hüquq və mənafelərini müdafiə etməsi, valideynlik hüquqlarını həyata keçirərkən uşaqların mənəvi inkişafına, fiziki və psixi sağlamlığına xələl yetirməməsi və s. (Ailə Məcəlləsinin 58.4, 59.1, 60.2-ci maddələri).

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsinin "ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq hədiyyə alanın üzərinə qoyulmuş vəzifələr" müddəası ailə qanunvericiliyinin müvafiq normalarından irəli gələrək hədiyyə verən və onun yaxın qohumları barəsində hədiyyə alanın daşdığı vəzifələri ehtiva edir. Bu vəzifələrin pozulması həm hərəkət, həm də hərəkətsizliklə baş verə bilər.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi vacib hesab edir ki, Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan hal qiymətləndirmə tələb edən əlamət olduğundan, onu təşkil edə biləcək bütün ehtimal edilən halları əhatə etmək mümkün deyil. Bu baxımdan, məhkəmələr tərəfindən hədiyyə alanın daşdığı vəzifələrin pozulmasının nədə ifadə olunması və pozuntunun kobud olub-olmaması konkret işin hallarından (fiziki və psixoloji

zərərin dərəcəsi, bəzi hallarda hədiyyə verənin və onun yaxın qohumlarının yaşı və səhhəti və s.) asılı olaraq müəyyən edilməlidir.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ Mülki Məcəllənin 673.3-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan müddətin iddia və ya kəsici müddət olması və bu müddətin axımının hansı andan başlaması ilə əlaqədardır. Həmin maddəyə uyğun olaraq, imtina yalnız onun əsasının hədiyyə verənə məlum olduğu gündən bir il ərzində imtina haqqında bildirişin hədiyyə alana çatdığı halda qüvvədədir.

Nəzərə alınmalıdır ki, iddia müddəti pozulmuş hüquqların məhkəmə müdafiəsi ilə bağlı nəzərdə tutulmuş müddət olaraq hüquq münasibətləri iştirakçılarının öz hüquqlarını vaxtında müdafiə etməsinə, müqavilə və maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsinə, mülki hüquq münasibətlərində qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılmasına, məhkəmələr tərəfindən zamanla mötəbərliyinin yoxlanılması qeyri-mümkün olan sübutlara istinad edilməsini aradan qaldıraraq mübahisələrin obyektiv əsaslarla həll edilməsinə və s. yönəlmişdir.

Kəsici müddət isə mülki hüququn həyata keçirilməsi üçün müəyyən edilmiş zaman kəsiyi olmaqla, hüququn pozulub-pozulmamasından asılı olmayaraq bu müddətin bitməsi hüquqa xitam verilməsi ilə nəticələnir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun B.Mürsəlovun şikayəti üzrə 2020-ci il 12 mart tarixli və "Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 372.1, 373.1, 373.3, 551.1, 551.2.1 və 553.1.1-ci maddələrinin

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsi baxımından şərh olunmasına dair" 2023-cü il 15 fevral tarixli Qərarlarında iddia və kəsici müddətlərin mahiyyəti və fərqləndirici xüsusiyyətləri ilə bağlı ifadə etdiyi hüquqi mövqeyinə əsasən, tələb hüququna xas olan iddia müddətindən fərqli olaraq kəsici müddət əqdi mübahisələndirmək hüququna və iddialara aiddir. İddia müddətinin keçməsi tələb hüququnun özünün deyil, bu hüququn səlahiyyətli orqan vasitəsi ilə məcburi qaydada həyata keçirilməsi imkanının xitamına səbəb olduğu halda, kəsici müddət subyektiv hüququn mövcudluğu ilə şərtlənir, həmin müddətin bitməsi hüququn özünün xitamı ilə nəticələnir. İddia müddətinin axımı dayandırılaraq (Mülki Məcəllənin 379-cu maddəsi), kəsilə (Mülki Məcəllənin 380-ci maddəsi) və müəyyən hallarda bərpa edilə (Mülki Məcəllənin 382-ci maddəsi) bilər. Kəsici müddətlər isə qanunda birbaşa nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, dayandırılaraq və kəsilə bilməz. İddia müddəti konkret borclunun konkret tələb üzrə müdafiə vasitələrindən biridir (bu səbəbdən də cavabdehin ərizəsi ilə tətbiq edilir), kəsici müddət isə üçüncü şəxslərin və ümumiyyətlə mülki dövriyyənin maraqları naminə müəyyən edilir (bu səbəbdən də məhkəmənin öz təşəbbüsü ilə (ex officio) tətbiq edilir).

O da qeyd edilməlidir ki, Mülki Məcəllənin 673.1 və 673.2-ci maddələrində göstərilən halların baş verdiyi təqdirdə hədiyyə verənin imtina haqqında bildirişi birtərəfli qaydada hədiyyə alana göndərməsi ilə hədiyyə predmetini geri tələb etməsi qarşı tərəfin hüquqi vəziyyətinin dəyişməsi ilə nəticələnir.

Hüquq doktrinasında isə belə bir hüququn (formalaşdırıcı hüququn) həyata keçirilməsi qarşı tərəfin iradəsindən asılı olmayaraq birtərəfli qaydada sonuncunun hüquqi vəziyyətinə dəyişikliklərə səbəb olduğu nəzərə alınaraq, hüquqi müəyyənliyin təmin edilməsi baxımından həmin hüququn istifadəsi üçün müəyyən edilmiş müddət kəsici müddət kimi qəbul edilir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Mülki Məcəllənin 673.3-cü maddəsinin dispozisiyasında qanunvericinin müəyyən etdiyi bir illik müddətin ötürülməsi ilə bağışlamaqdan imtina hüququnun xitamına səbəb olan müddət kəsici müddət kimi qiymətləndirilməlidir. Həmçinin bağışlama müqaviləsinin nə zaman bağlanılmasından asılı olmayaraq, hədiyyə verən məhz imtinaya əsas verən hallar ona məlum olduğu gündən yalnız bir il ərzində imtina haqqında bildirişi hədiyyə alana göndərə bilər. Bu müddətin bitməsi isə hədiyyə verənin hədiyyə predmetini geri tələb edə bilməməsi ilə nəticələnir.

Qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin I hissəsinin tələbləri baxımından Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan "ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq hədiyyə alanın üzərinə qoyulmuş vəzifələr" müddəası ailə qanunvericiliyi ilə müəyyən edilən hallarda və həddə əmlak və şəxsi qeyri-əmlak münasibətlərindən irəli gələn vəzifələri ehtiva edir;

- Mülki Məcəllənin 673.1.2-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan "kobudcasına pozulduqda" müddəası qiymətləndirmə tələb etdiyindən, məhkəmələr tərəfindən bağışlamaqdan imtina məsələsi həll edilərkən işin hallarından asılı olaraq hədiyyə alanın ailə hüquq münasibətlərinə uyğun onun üzərinə qoyulmuş vəzifələrin pozulmasının nədən ibarət olması dəqiq olaraq müəyyən edilməlidir;
- bağışlama müqaviləsinin nə zaman bağlanılmasından asılı olmayaraq, bağışlamaqdan imtinaya əsas verən hallar hədiyyə verənə məlum olduğu gündən Mülki Məcəllənin 673.3-cü maddəsində müəyyən edilmiş bir illik müddətin keçməsi ilə hədiyyə verənin bağışlamaqdan imtina hüququna xitam verilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

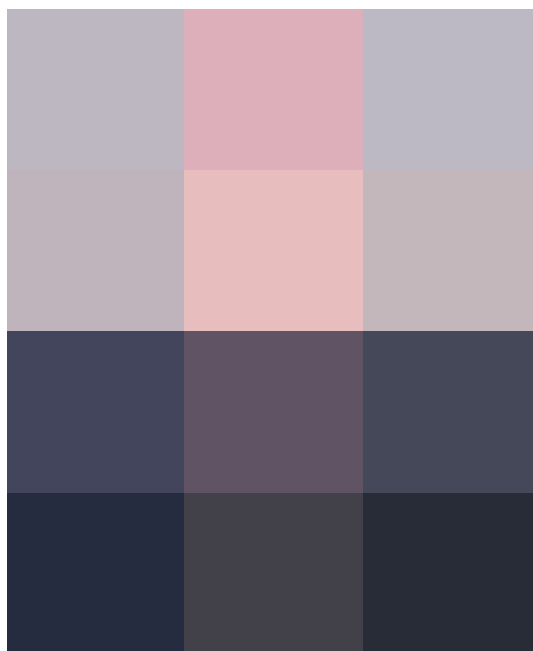
QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinin I hissəsinin tələbləri baxımından Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 673.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan "ailə hüquq münasibətlərinə uyğun olaraq hədiyyə alanın üzərinə qoyulmuş vəzifələr" müddəası ailə qanunvericiliyi ilə müəyyən edilən hallarda və həddə əmlak və

şəxsi qeyri-əmlak münasibətlərindən irəli gələn vəzifələri ehtiva edir.

2. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 673.1.2-ci maddəsinin dispozisiyasında əks olunan "kobudcasına pozulduqda" müddəası qiymətləndirmə tələb etdiyindən, məhkəmələr tərəfindən bağışlamaqdan imtina məsələsi həll edilərkən işin hallarından asılı olaraq hədiyyə alanın ailə hüquq münasibətlərinə uyğun onun üzərinə qoyulmuş vəzifələrin pozulmasının nədən ibarət olması dəqiq olaraq müəyyən edilməlidir.
3. Bağışlama müqaviləsinin nə zaman bağlanılmasından asılı olmayaraq, bağışlamaqdan imtinaya əsas verən hallar hədiyyə verənə məlum olduğu gündən Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 673.3-cü maddəsində müəyyən edilmiş bir illik müddətin keçməsi ilə hədiyyə verənin bağışlamaqdan imtina hüququna xitam verilir.
4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.
5. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.
6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr: Fərhad ABDULLAYEV
Bakı şəhəri, 26 aprel 2024-cü il.

HƏSƏN MİRZƏYEV ZİRVƏSİ

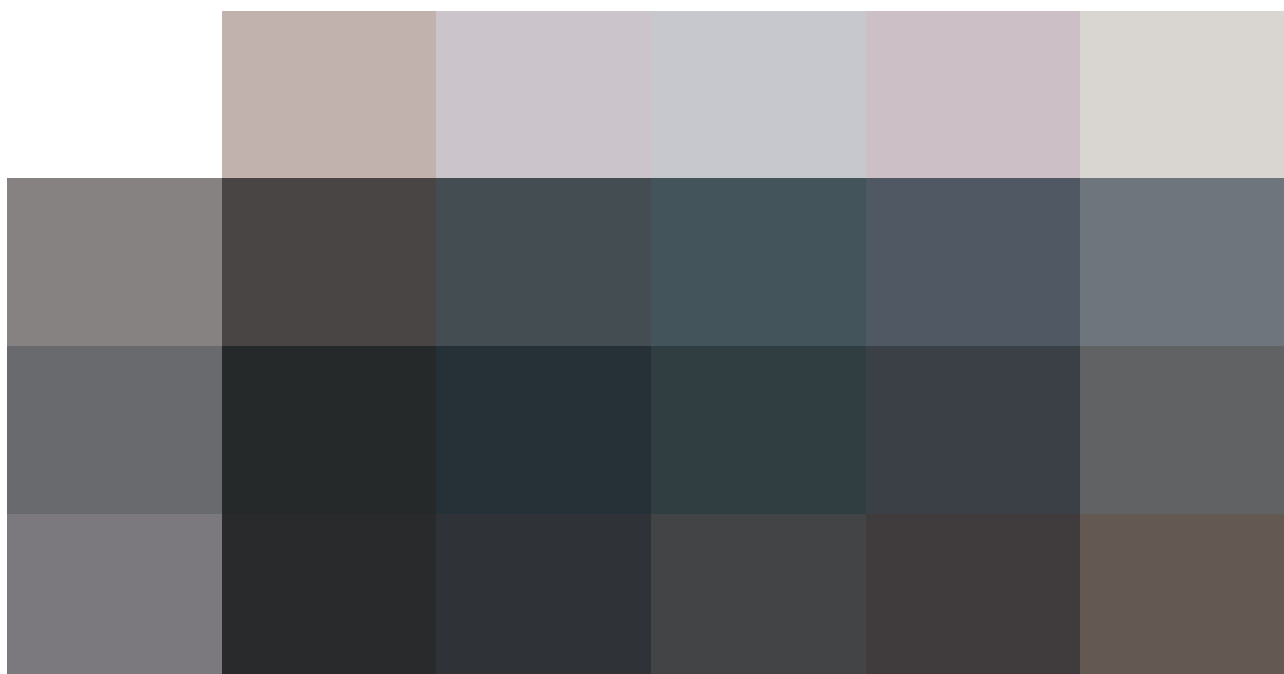
Dağın yanında dayananda onun yüksəkliyini o qədər də görmürsən. Lakin dağdan aralandıqca onun əzəmətini, vüqarını, ucalığını daha aydın dərk edə bilərsən. Həsən Mirzəyevin haqq dünyasına qovuşduğundan bizi ayıran 10 ilin hər günü bu dəyərli şəxsiyyətin möhtəşəmliyini daha da aydınlaşdırır.

Adətən böyük şəxsiyyətlərdən yazmaq çətin olur. Belə insanlardan yazanda gərək elə kəlamlardan istifadə edib cümlələr qurasan ki, bu dühanın şəxsiyyətinə, nailiyyətlərinə, ləyaqətinə, mənəviyyatına - ucalığına layiq olduğu işığı salsın.

Şəxsən Həsən müəllim haqqında yazmaq isə o qədər də çətin olmur ona görə ki, qədərbilən dövlət rəhbərliyi, alimlər, mütəfəkkirlər, vətənpərvərlərimiz, xalqımız ... tərəfindən vətəndaş kimi vətənpərvərliyinə, alim kimi nailiyyətlərinə, ictimai-siyasi xadim kimi uğurlarına, ağsaqqal kimi böyüklüyünə yüksək qiymətlər verilmiş, sözlər söylənmişdir. Bütün bunları bir-iki cildliyə yerləşdirmək mümkün olmasa da, Həsən müəllim haqqında olanları adi sözlərlə, sadə cümlələrlə söyləmək belə, müəllifə şərəf, öyunc duyğusu verir. Nə xoşbəxtəm ki, bu şərəf mənim də nəсібim olur.

Həsən Mirzəyev 1927-ci il noyabrın 26-da Dərələyəz mahalındakı Qovuşuq kəndində anadan olub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra 1948-1950-ci illərdə Naxçıvan Dövlət Müəllimlər İnstitutunda, 1951-1955-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda ali təhsil alıb.

Əmək fəaliyyətinə 1950-ci ildə doğma kəndində orta məktəb müəllimi kimi başlayan Həsən Mirzəyev 1955-ci ildə ali təhsilini başa vurduqdan sonra rayon xalq maarif şöbəsinin inspektoru və Qovuşuq kənd orta məktəbinin müəllimi, 1957-1959-cu illərdə isə məktəb direktoru işləyib. 1959-1962-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda Azərbaycan dilçiliyi ixtisası üzrə aspiranturada oxuyub, aspiranturayı bitirdikdən sonra ömrünün sonundakı həmin institutda çalışıb. O, müxtəlif illərdə

müəllim, baş müəllim, dosent, professor, kafedra müdiri və dekan vəzifələrini tutub.

Filologiya üzrə ixtisaslı kadrların hazırlanması işində Həsən Mirzəyev bilik və bacarığını əsirgəməyib. Onun rəhbərliyi altında bir çox tədqiqatçı dissertasiya müdafiə edib. Həsən Mirzəyevin dilçiliyin aktual məsələləri ilə bağlı müxtəlif elmi simpozium və konfranslardakı çıxışları daim rəğbətlə qarşılanıb.

200-dən artıq elmi əsərin, 25 kitabın və 10-a yaxın dərs vəsaitinin müəllifi olan Həsən Mirzəyevin Ümummilli Lider Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr etdiyi 14 cildlik külliyyatı (bu monoqrafiya 950 çap vərəqi həcmindədir) dilçilik, milli folklor, tarix, etnoqrafiya və coğrafiya sahələri üçün əvəzsiz faktoloji mənbə hesab edilir. Həsən müəllimin yarım əsrlik pedaqoji fəaliyyəti onun elmi fəaliyyəti üçün həmişə təkanverici amil olmuş, demək olar ki, bu sahələrin biri digərini tamamlamışdır.

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan dilinin qorunması və inkişafına yönəlmiş əsas məsələlərdən biri də onun sistemli tədrisi və öyrədilməsidir. Qloballaşan dünyada milli dillərin gələcək perspektivinin müəyyənəlməsində tədris prosesi mühüm yer tutur. Dil tədris prosesində təkcə ünsiyyətə xidmət etmir, müxtəlif tədris texnologiyalarının mənimsədilməsi, ixtisasa yiyələnmə

sahəsində əsas amil kimi çıxış edir. Bu mənada, Həsən müəllim həm bakalavr, həm də magistr pillələri üçün "Müasir Azərbaycan ədəbi dili" (1988), "Azərbaycan dilində feil" Dildən xüsusi kurs proqramı (1988), "Müasir Azərbaycan dili" (1988, prof. Q. Kazımovla birlikdə), "Azərbaycan dilində feil", "Seçmə fənn" (1999) və bu kimi 8 tədris proqramını tərtib etmişdir.

Elimi Vətənə qaytar, ay Allah!

Yurduma, yuvama qaytar, ay Allah!

Həsrətdən qamətim yaya dönübdür

Həsəni bu dərdədən qurtar, ay Allah!

Bu yangılı misraların müəllifi Həsən Mirzəyev tanınmış dilçi alim, ictimai xadim, millət vəkili, sədaqətli vətəndaş kimi ölkə ictimaiyyətinin böyük hörmətini qazanmaqla bərabər, həm də gözəl şair, şifahi xalq yaradıcılığının bilicisi, milli-mənəvi dəyərlərimizin daşıyıcısı və təbliğatçısı idi.

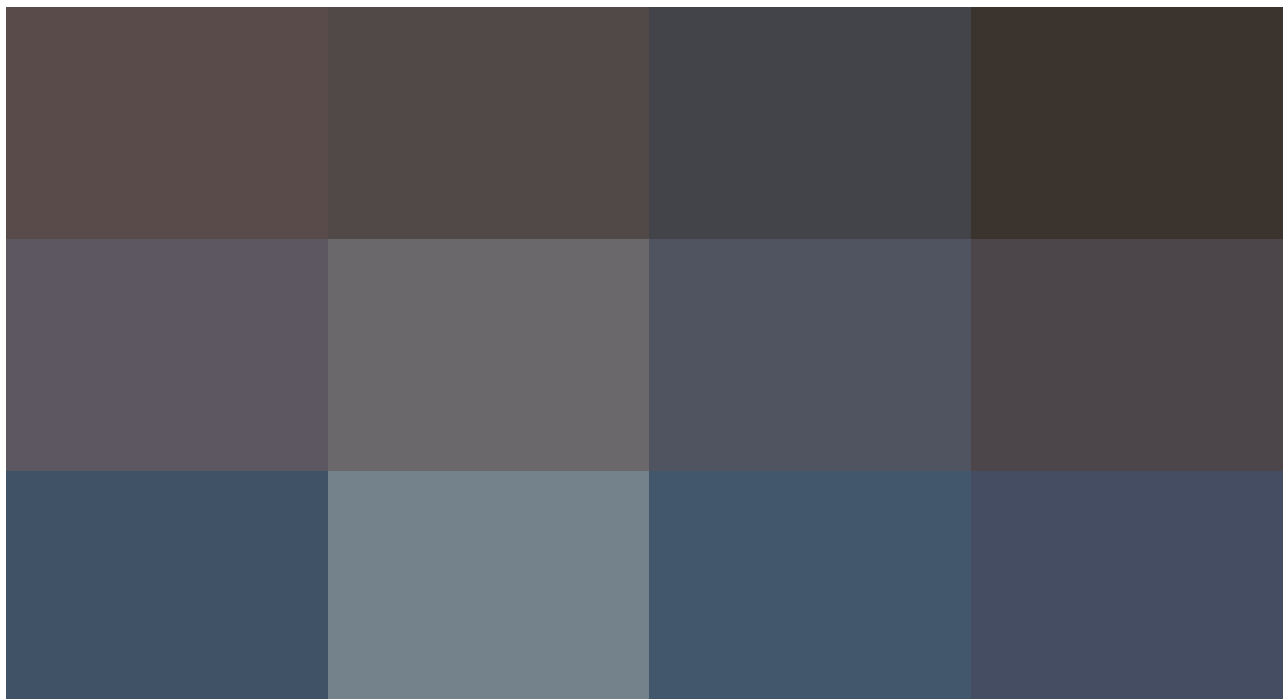
Ey ana torpağım, ey can diyarım,

Hanı o səndəki el, Dərələyəz?!

Ey cənnət məkanım, ey dağ vüqarım,

Pərən-pərən olub bil, Dərələyəz!

Şair Həsən Mirzənin lirik şeirləri o qədər ürəyəyatımlı və koloritlidir ki, hər oxunanda qəlbi rıqqətə gətirir. Bu sətirlərdə Vətən-torpaq həsrəti ilə yanaşı, tarixi yurd yerlərimizə bir gün qayıdacağımıza olan çağırış və inam da duyulmaqdadır.

*Qəlbimi göynədir hicranın dağı,
Sinəm olub qəm dəryası, qəm dağı,
Həsən Mirzə çəkə bilməz bu dağı
Sən necə çəkirsən bu dağı, dağlar?
Dərələyəz vətənim,
Yoxdur gedib-gələnim,
Haylar yurdunda qalsa
Yanar qəbrim, kəfənim.*

1990-cı illərin əvvəllərində respublikada cərəyan edən ictimai-siyasi proseslər zamanı Həsən Mirzəyev fəal vətəndaşlıq mövqeyi nümayiş etdirib, tələyüklü hadisələrə münasibətdə Azərbaycan xalqının milli mənafeələrinə daim sadıq qalıb.

O, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı kimi də ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etmiş, Heydər Əliyev siyasi məktəbinin davamçısı və təbliğatçısı, Yeni Azərbaycan Partiyasının qurucularından - 91-lərdən biri olaraq Ulu Öndərin silahdaşı kimi öz ömrünü müstəqilliyimizin qorunub möhkəmləndirilməsinə, Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya bəyan edilməsinə, haqqın-ədalətin bərqərar olmasına sərf etmişdir. Xidmətləri bir çox mükafatlarla, "Şöhrət" ordeni ilə qiymətləndirilmişdir.

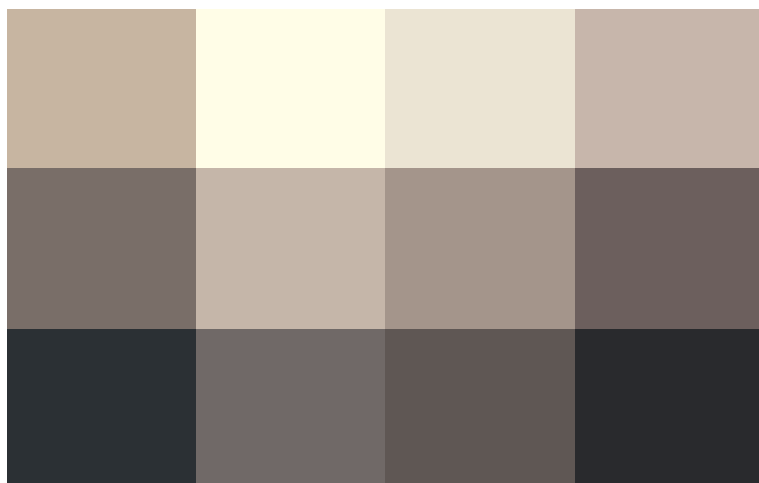
Bütövlükdə, Həsən müəllimin bədii və elmi yaradıcılığının ana xəttini türkçülük və azərbaycançılıq təşkil edir.

Həsən Mirzəyev vətəninə, xalqına, torpağına bağlı bir vətəndaş, ürəyi insanların sevinci-kədəri ilə döyünən, sinəsində böyük bir dünyanın-Zəngəzurun, Göyçənin, Təbrizin, Qarabağın, Dərələyəzin, işğal olunan, bölünən torpaqlarımızın dərdlərini yaşadan və anbaan bu dərdləri göyerdən, əzizləyən əsl azərbaycanlı idi.

Həsən Mirzəyev milli folklorumuzun mahir bilicisi idi. Azərbaycan Aşıqlar və Yazıçılar Birliyinin üzvü olan Həsən Mirzəyev "Aşıq poeziyasında yaşayan adlarımız və tariximiz", "Dərələyəz folkloru", "Dərələyəz mahalının toponim və şivə sözləri", "Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalı (ensiklopedik məlumat kitabı)", "Hamı o səndəki el, Dərələyəz?" əsərlərinin müəllifidir.

Bu əsərlərlə müəllif tarixi mənbələrə istinad edərək təsdiq etmişdir ki, Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımız, vətənimizin bir parçasıdır.

Qərbi Azərbaycanın, o cümlədən Dərələyəz mahalı toponimlərinin araşdırılması professor H.Mirzəyevin adı ilə bağlıdır. Adı çəkilən mahal 1920-ci ilə qədər Azərbaycanın tərkibində olmuşdur. 1930-cu ilin noyabr ayının 29-da Ermənistan SSR yaranandan sonra Dərələyəz mahalı Ermənistana verilmişdir. Dərələyəz mahalı

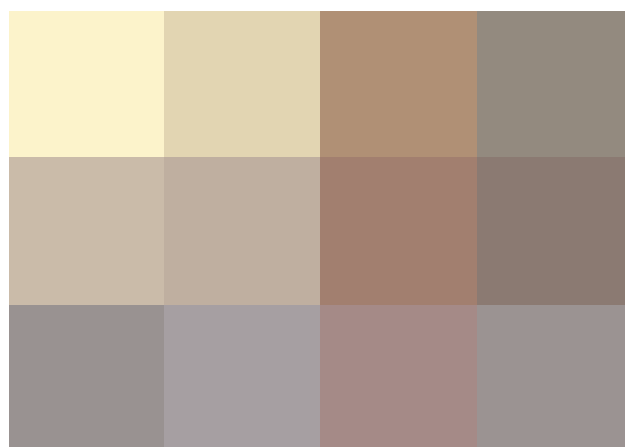
türk mənşəli toponimləri ilə məşhurdur. Bu toponimlər ərazinin köklü sakinlərinin azərbaycanlılar olduğunu əyani şəkildə ifadə edir.

Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti kimi nəzərdə tutulmuş "Dərələyəz mahalının toponim və şivə sözləri" adlı elmi əsərində Həsən müəllim bu qədim mahalın 162 toponimini müəyyənləşdirərək tarixi linqvistik baxımdan araşdırmış, onların elmi izahını vermişdir. İki hissədən ibarət bu kitab haqqında Həsən müəllim yazırdı: "Beş əsr müddətində (XVI-XXI) aşıq poeziyasında işlənən toponimlərdən (onomastik vasitələrdən), bunların işlənmə yollarından söhbət açır, yeri gəldikcə mənşəyinə nəzər salır, tarixən çox böyük bir əraziyə malik olan Azərbaycan xalqının torpaqlarındakı yer-yurd adlarını oxucuların, gənclərin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm".

Professor Həsən Mirzəyev Azərbaycanın elm tarixində, ictimai-siyasi həyatında, dilçiliyimizdə daimi yaşayacaq seçilmiş insanlardan biridir. O, qiymətli elmi tədqiqatları, əsərləri, həmçinin dilçilik elmi sahəsində seçilən layiqli davamçıları ilə özünə möhtəşəm abidə ucaltmışdır.

Həsən müəllim həm elin adamı, həm də çox nümunəvi, örnək ailə, nəsil başçısı olmuşdur. Bu gün övladları, şəcərəsi həyatdakı fəaliyyətləri, mövqeləri ilə onun adını ucaldırlar.

"İgid oğul dayısına oxşar" atalar məsəlini dəqiqləşdirməklə deyə bilərik ki, "İgid övlad dayısına oxşar". Və bu məsəl həm də Mahirə xanım Hüseynovaya münasibətdə təsdiqini tapır.

Fərəhli haldır ki, professor Həsən Mirzəyevin bacısı qızı və layiqli davamçısı, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektoru, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar müəllim Mahirə Nağı qızı Hüseynova həm dilçi alim, təhsil təşkilatçısı və pedaqoq, həm də fəal vətəndaş mövqeyi ilə seçilən qələm sahibi və incə ruhlu şairədir. Özünə ustad bildiyi dost-doğma dayısı Həsən Mirzəyevin yolunu bu gün Mahirə xanım ləyaqətlə davam etdirir.

Sevimli Həsən müəllim Mirzəyev böyük alim, mübariz ictimai-siyasi xadim, gözəl insan, səmimi dost, dəyərli məsləhətçi, qayğıkeş, tələbkər müəllim, cəfəkeş vətənpərvər, hörmətli ağsaqqal olmaqla yalnız elmimizin deyil, həm də mənəviyyatımızın, milliliyimizin nümunəsi, daşıyıcısı kimi tanınır. Və beləcə titul və dəyərlərlə tariximizdə əbədiyaşar statusludur!

Fəxrəddin MANSUROĞLU

Umummilli lider Heydər Əliyevin aforizmləri, müdrik kəlamları

- Xalqın, Vətənin taleyi hər bir insanın taleyinə çevrilməlidir!
- Cəmiyyətin gələcək tərəqqisi bir çox cəhətdən indi gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən asılı olacaqdır.
- Həqiqəti gizlətmək, həqiqətin üstünü basdırmaq olmaz.
- Xalq azadlıq uğrunda mübarizə apararkən qurbanlar verməlidir. Keçmişdə də belə olmuşdur, bu gün də belədir, gələcəkdə də belə olacaqdır.
- Vətən müharibəsi bütün xalqın, hər bir vətəndaşın öz şərəf və namusunu qorumaq üçün aparılan müharibədir!

Hüquqa aid müdrik kəlamlar

- "Heç səhv etməyən insan, heç bir şey etməyən insandır".
Yunus Əmrə
- "Gücün kimin tərəfində olması vacib deyil; vacib olan haqqın kimin tərəfində olmasıdır."
V.Hüqo
- "Vicdan - insanların həyatının doğru yol göstəricisidir."
Lev Tolstoy
- "Ədalətli bir şəkildə həll olunana qədər heç bir şey tamamilə həll edilmir."
Abraham Linkoln
- "Buraxın ədalət yerini tapsın, istərsə qiymət qopsun."
Ziqmund Freyd

Hüququn qanuni və hüquqi aspektlərini əks etdirən mozaika. Taxtda əyləşən qadın bir əlində günahkarları cəzalandırmaq üçün qılınc, digər əlində isə layiq şəxsləri mükafatlandırmaq üçün palma budağı tutmuşdur. Şöhrət onun başını əhatə edir və Minervanın himayəsi salehlik və müdriklik qalxanını simvolizə edir.

